

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik XV.

1905.

Sešitek 3. in 4.

Valentin Mencinger,

ljubljski slikar (1702—1759).

Spisal Viktor Steska.

Ko bi me kdo vprašal, katerega domačega slikarja najbolj cenim, bi mu odgovoril brez pomisleka: Valentina Mencingerja. Res je, da so nekateri drugi slovenski slikarji naslikali kako lepšo sliko, ne dvomim, da so ga nekateri prekosili v plodovitosti, a toliko lepih in umetnih slik, in to samostojnih, ni naslikal nihče. Čudim se, da je Mencinger takó malo znan, in da še ni doslej nihče zaznamoval letnice njegovega rojstva in njegove smrti¹⁾.

I.

Mrliška matica stolne župnije v Ljubljani ima o Valentinu Mencingerju zapisane sledeče vrstice: 12. februarja 1759 je umrl g. Valentin Menzinger, znamenit slikar, previden z vsemi svetimi zakramenti, v svojem 60. letu. Pokopan je na pokopališču oo. frančiškanov²⁾.

¹⁾ Vkljub večletnemu preiskovanju ta študija še ni popolna. Za vsak popravek in dostavek bom hvaležen. Tudi tu velja Halmov izrek: *Larga emendandi copia et nobis relictá erat et post nostram amicorumque curam posteris relinquetur.*

²⁾ 12. febr. 1759 obiit D. Valentinus Menzinger, pictor egregius, omnibus provisus, aetatis suae annum agens 60^m. Sepultus ad coemeterium P. P. Francisc.

Ta vpisek spričuje, da so cenili tedaj Mencingerja za znamenitega slikarja, zakaj take laskave opazke so silno redke v mrliški knjigi; drugič pa sklepamo iz tega vpiska, da se je moral Mencinger poroditi okoli leta 1700.

Kje pa je tekla Mencingerjeva zibelka? Ustno izročilo v Ljubljani trdi, da je bil rojen v Bohinju, kjer se to ime prav pogostoma nahaja; ne pove pa natančneje, kje in kdaj. Da je moral Mencinger biti res Kranjec, dokazuje slikar Iv. Potočnik, ki je l. 1822. prenovil Mencingerjevo sliko: »Jezus nasiti množico v puščavi« in zapisal na okviru: »Opus Valentini Menzinger, Carnioli.« Stari Potočnik je imel gotovo zanesljive podatke o Mencingerjevem rojstnem kraju, sicer ne bi bil tako točno zaznamoval domovine slikarjeve. Isto dobo so se namreč močno ozirali na rojstni kraj.

Čudno pa je, da v Bohinju živa duša nič ne ve o kakem slikarju, ki bi bil ondi doma. Tudi rajni župnik M. Zarnik († 1903) ni mogel ničesar zaslediti. Dalje je treba vpoštevati, da se je Mencinger dosledno in brez izjeme podpisoval Metzinger, kar je torej različno od Mencinger. Iz tega bi se skoro dalo sklepati, da ni bil domačin. In vendar je! Sedanjemu župniku v Srednji Vasi v Bohinju Janezu Berlicu se je posrečilo najti rojstne podatke Val. Mencingerja. Valentin Mencinger je bil namreč krščen 13. februarja 1702 v Srednji Vasi. Očetu je bilo ime Primož in materi Marina. Botrinila sta Janez Hkavčič (= Tkalčič) in Neža Vajvoda. Krstil ga je vikar Marko Prešeren. Leta 1698. je bil rojen Primož, brat Valentinov. Ker se imeni Hkavčič in Vajvoda skupno nahajata le na Bohinjski Bistrici, moramo iskati rojstni kraj Valentinov na Bohinjski Bistrici; ime Mencinger pa je razširjeno po vsem Bohinju in še dalje po Gorenjskem²⁾. Po pravici smemo verovati, da je ta Valentin Mencinger poznejši slikar.

²⁾ Pred 200 leti je bila neka rodbina Mencingerjeva tudi v Ljubljani. Jakob Mencinger je umrl v Ljubljani 6. februarja 1716 v 50. letu in bil pokopan pri sv. Petru. Njegovi otroci so bili rojeni v Ljubljani na pr. l. 1702., 1705., 1711. Morda je bil Valentin tem kaj soroden.

Javni spisi pišejo našega slikarja skoro dosledno Menzinger, kar je po naši pisavi Mencinger. Drugi ljudje so ga različno pisali Metzinger, Mezinger ali celò Mözinger in Mötzingler (na pr. Paglovec). Zakaj si je slikar ime prikrojil po svoje in se podpisaval Metzinger, ni znano.

Ker je bil Valentin krščen 13. februarja, je bil bržkone rojen 12. februarja, ker ga menda niso koj po rojstvu sredi zime nesli krstit v precej oddaljeno Srednjo Vas. V tem slučaju pa je umrl slikar prav na obletnico svojega rojstva, umrl je namreč tudi 12. februarja (1759). Izpolnil je 57. leto. Mrliška matica pravi sicer, da je umrl v 60. letu, kar je umeti seveda v približno 60. letu, ker tedaj niso bili ljudje tako natančni glede letnic.

Mencingerjeva mladost nam je popolnoma neznana. Kje se je učil, pri kom se vežbal v svoji stroki, ni nikjer zabeleženo. Po tedanji navadi ni pohajal akademije⁴⁾, ampak se je oklenil kakega dobrega mojstra in se pri njem izučil. Navadno mislijo, da se je učil v Italiji in opazoval dela italijanskih mojstrov, ker njegove slike najbolj spominjajo na italijanske uzore; neovrznih dokazov pa nimamo.

V Ljubljani ga zasledimo prvič l. 1727. Mestne davčne knjige ga imenujejo do l. 1731. med gostači. Leta 1727. je plačeval obrtnega davka 2 gld. 40 kr., l. 1729. pa 2 gld. 56 kr. Leta 1731. si je kupil s svojo ženo Ano Marijo tedaj sedmo hišo v Hrenovih ulicah, ki ji je bil prej lastnik duhovnik Janez Anton pl. Umbfahreg. V mestni davčni knjigi je namreč to leto Umbfahreg prečrtan in na njegovo mesto vstavljen Mencinger⁵⁾. Obličje Hrenovih ulic se je vsled raznih požarov močno izpremenilo, zato bi hišo danes zastonj iskali.

⁴⁾ V aktih dunajske akademije ne nahajamo njegovega imena. Radics: Letopis M. Sl. 1880, str. 42. Ker je pozneje plačeval obrtni davek, ni imel pravic akademičnih slikarjev, ki so bili davka prosti. Iz tega torej sklepamo, da ni bil akademični slikar.

⁵⁾ Glej tudi Wallner: Beiträge zur Geschichte der Laibacher Maler und Bildhauer im 17. und 18. Jahrhunderte. Mittheilungen des Musealvereines für Krain. 1890. str. 124 itd.

Leta 1740. si kupi Mencinger novo hišo na »Starem trgu« od Janeza Jurija Kralja (Kraill). Ta hiša je bila šesta od Kléblata (sedaj Florijanske ulice št. 32.) torej sedaj Florijanske ulice št. 44. Od prve hiše je bilo l. 1740. plačati za razne davščine 2 gld. 56 kr. in 3 vin. in sicer: za hišni davek 30 kr., za vojno doklado 1 gld. 26 kr. 3 vin. in za obrtni davek 1 gld. Od druge hiše pa je plačal l. 1740. hišnega davka 2 gld. 33 kr., vojne doklade 4 gld. 20 kr. in hišnega prispevka (Hausgulden) 1 gld. 29 kr. 1 vinar, skupaj 8 gld. 22 kr. 1 vinar. Leta 1751/2. je plačeval za hišo v Hrenovih ulicah 2 gld. 30 kr. davka, za hišo v Florijanskih ulicah pa 10 gld. 2 kr. 1 vinar. Ta hiša je morala torej v primeri z ono v Hrenovih ulicah mnogo večja biti.

Mencingerjeva žena je umrla 13. septembra 1758 v 61. letu. Bila je torej nekoliko starejša od njega. Pol leta pozneje ji je sledil tudi on sam. Oba sta bila pokopana pri frančiškanih (na sedanjem Vodnikovem trgu)⁶⁾.

Mencinger je imel v obrazu grške poteze in je nosil polno brado, ki mu je pa zgodaj osivela, kar spričuje slika: »Jezus nasiti množico v puščavi« iz l. 1747., kjer se je sam portretiral. Obličje kaže resen in samozaveden značaj. Desnica mu je bila pohabljena; prsti so bili zrastle čez palec, zato je moral slikajoč vtikati čopič med kazavec in sredinec⁷⁾.

Ko je prišel Mencinger v Ljubljano, ni bilo tu naseljenega nobenega znamenitega slikarja razen njegovega vrstnika Frančiška Jelovška, ki se je pojavil v Ljubljani nekako istodobno (l. 1730.). Jelovšek pa se je pečal skoro izključno s freskami, čeprav je bil tudi dober slikar oljnatih slik, kakor to dokazuje Sv. Družina iz l. 1734. pri sv. Petru v Ljubljani. Drugi tedanji ljubljanski slikarji niso kdovekaj sloveli, zato so nam le bolj po imenu znani.

⁶⁾ Napačno je torej, kar pišeta Dimitz, *Geschichte Krains IV*, 153 in Strahl: *Die Kunstzustände Krains etc.* str. 30, da je bil Mencinger pokopan v grobnici kapucinskega samostana, oziroma v ondotni cerkvi.

⁷⁾ P. pl. Radics: »Umetelnost in umeteljna obrtnost Slovencev« v Letopisu Maticе Slovenske 1880, 42.

Leta 1720. na pr. so bivali v Ljubljani sledeči slikarji. Janez Mihael Rainwaldt, ki je umrl okoli leta 1740. v svojem 85. letu. Ker je naslikal slovečo ali ne posebno umetniško sliko sv. Frančiška na Straži na Štajerskem, se ondi nahaja lep njegov lastni portret. Valentin Jamšek, Janez Juri Merkht in Janez Zupančič se imenujejo isto leto; l. 1722. se jim pridruži še Mihael Motvoz (Mottwas). Leta 1731. se omenjajo tudi še Janez Frančišek Rainwaldt, Janez Cigler (Ziegler), Andrej Josip Jamšek in Albert Pichl *).

Mencinger se je kmalu proslavil po vsem Kranjskem; pa tudi na Štajersko in Hrovaško je segel njegov glas. Naročil je dobival od vseh strani. Njegove slike so se priljubile zlasti duhovnikom, ki so slikarja kar obsipali z naročili. In Mencinger je zaslužil to zaupanje! Njegove slike so bile res cerkvene, če odštejemo njegove angelece, ki se včasih skoro preživahno kobalijo ali zibljejo po zraku; risane so točno, barva je bila dosti živahna, platno močno, vse delo trpežno in cenó. Za sliko sv. Martina v Spodnjem Tuhinju je dobil l. 1734. 28 gld., za bandersko sliko istotam 10 gld., za sliko sv. Nikolaja pri sv. Miklavžu na Gori 29 gld. ⁹⁾; diskalceatom v Ljubljani je računil l. 1741. za sliko sv. Kajetana 12 gld. ¹⁰⁾

Razen nekaj portretov ni znana nikaka Mencingerjeva slika svetne vsebine. Nabožno čustvo preveva vsa njegova dela. Strastnega, razburljivega dejanja ne ljubi, pač pa zmerno gibanje, ljubko življenje. Mirna, resna a odločna duša zre iz njegovih slik. Izjem je le malo, recimo pri betlehenskem detomoru, a ta slika je posnetek po Rubensu. »Smrt sv. Jožefa« je skoro pretirana, pogreškov proti naravnosti pa vendar nima.

Njegovi uzorniki so bili Murillo, Rubens in Guido Reni. Murillov sv. Anton je močno vplival na Mencingerja; Rubensove angelece si je kar prisvojil, čeprav jih je po svoje izpremenil; Renijevega sv. Mihaela je kopiral za Goričane.

*) Davčne knjige ljubljanskega mesta.

⁹⁾ Paglovčeva kronika v Spodnjem Tuhinju.

¹⁰⁾ Diskalceatska kronika v Rudolfinumu v Ljubljani.

Boljših domačih umetnikov dotlej Slovenci nismo imeli; tujci so izdelovali, kar je bilo kaj vrednega. Kranjci so klicali tuje, zlasti italijanske stavbarje, kiparje in slikarje v deželo, saj domačih zanesljivih umetnikov res ni bilo doma najti. Kar se pojavi Mencinger. Odslej je tujim mojstrom pri nas skoro odklenkalo. Večinoma so vsa poznejša dela izvršili domačini ali vsaj udomačenci n. pr. Cebej, Wergant, Lajer, Herrlein, Potočnik, Langus, Künl, Wolf, Šubici in novejši slikarji.

Mencingerja so njegovi sodobniki cenili že tedaj za najboljšega slikarja v Ljubljani. V cenilnem poročilu po umrlem Ivanu Jakobu Schillingu († 1754) je naravnost rečeno, da je bil takrat Mencinger prvi slikarski mojster v Ljubljani¹¹⁾.

II.

Iz prve dobe Mencingerjeve do leta 1733. nam ni znana nobena njegovih slik. Mencinger se namreč ni vselej podpisal; včasih se je zaznamoval le z monogramom (z Y združenim z M ali z R naslonjenim na M), včasih pa ni pristavil letnice. Če je slikal istodobno več slik za isto cerkev, se je večinoma podpisal samo na eni.

Med prve Mencingerjeve slike spadajo bržkone slike v kapiteljski cerkvi v Novem Mestu. Imena pa ni zaslediti na nobeni, le na sliki sv. Janeza Nepomučana je letnica 1733. Ta sv. Janez Nep. je sicer dobro risan, pa vendar kaže nekoliko neodločnosti, zlasti v porabi prostora. Svetnik je v primeri z razpoložnim prostorom precej majhen, kar se pozneje pri Mencingerju ni več ponavljalo. Prostor navadno izvrstno porabi; nikjer ga ni preveč, pa tudi ne premalo, kar je tudi pri proslulih slikarjih velika redkost.

Od l. 1735.—1743. je slikal Mencinger za cerkev sv. Petra v Ljubljani. Napravil je osem velikih altarnih slik. Pa tudi drugod, kjer so podrli stare, temne in neznatne gotiške cerkvice

---

¹¹⁾ Zbornik »Slovenske Matice«. 1903, 85.

in sezidali svetle, prostornejše baročne božje hrame, so naročali slike pri Mencingerju. Ne samo samostanske cerkve, katere omenja o. Marka Pohlin, ampak tudi navadne župne cerkve in celò oddaljene podružnice so želele Mencingerjevih slik. Zato imajo cerkev v Štepanji Vasi pri Ljubljani, bizaviška podružnica, cerkev na Rožniku, Vina Gorica pri Trebnjem, kapelica pri Železnikih itd. Mencingerjeve slike. Nepopoln pregled Mencingerjevih slik naj sledi tu:

Ljubljana. Sv. Peter: 1. Marija pomočnica umirajočih. 1735. — Mož leži na smrtni postelji. Duhovnik, ki je pravkar podelil umirajočemu sv. zakramente, kaže, tolažeč bolnika, z roko proti nebu, kjer je naslikana Marija kot pomočnica v zadnji uri. Ob levici je miza, pogrnjena z lepim prtom, na nji pa križ in posodica; zadaj sta dva angela.

2. Sv. Andrej. 1736. — Rablji so zgrabili svetnika, da bi ga pribili na križ, in ga privezujejo z vrvmi. Svetnik gleda zamaknjen proti nebu. Zadaj se dva moža pogovarjata o tem dogodku. Vojak (najbrže prokonzul Egej) na konju daje stroge ukaze. Zgoraj nosi angelec venec in palmo.

3. Betlehemeski detomor. 1736. Slikar se je oziral na Rubensa, po katerem je posnel sliko, vendar pa je mnogo izpremenil. Vzel je samo desni del Rubensove slike in je tako skupino bolj zaokrožil. Na levo je postavil tempelju podobno stavbo. Na vrhu so angelci, pa vse drugačni kakor Rubensovi. Posnel pa je po Rubensu ženo, ki spenja kvišku roke, dalje grizočo krvnikovo roko, stegujoče roke po ugrabljenem otroku in ležečo, podrto na tleh pod rabljevimi bodalom. V ozadju ni templja, ampak le stena z napisom. Kralj Herod in njegov spremljevalec gledata malomarno obupne prizore. Barve so navadne, Mencingerju lastne. Inkarnat otroški in ženski je svetlejši od moškega.

4. Sv. Uršula. 1736. — Svetnica plava v višavi in drži v levici zastavo. Dva angelca držita oblak pod njo. Spodaj je reka Rena s Kolinskim mestom. Na ladijah se vozijo device proti mestu.

5. Sv. Janez Nepomučan. 1738. — Svetnik moli v ječi oblečen v roket in črnkasto moceto. V verige okovane roke naslanja na kamen. Suhljati, portretu podobni obraz kaže zamaknjene poteze. Pred njim v višavi drži angelj sv. razpelo, Marija pa, sedeča na oblakih, kaže z desnico na križ, z levico pa mu podaja mučeniški venec. Angelci drže lilijo, palmo in knjigo z napisom: »Posui ori meo custodiam«; hkrati drži eden prst na ustih zaznamujoč molčečnost. Slika je veličastno komponirana.

6. Sv. Florijan. 1738. — S praporom v roki kleči v višavi nad gorečim mestom. Krog in krog plavajo angelci držeč čelado, meč in kotliček vode.

7. Sv. Trojica venča Marijo. 1738. — Marija plava kleče na oblakih proti nebu. Ob vsaki strani in spodaj je po en angel s sklenjenimi rokami. Bog Oče in Sin sedita na svetovni krogli.

8. Jezus na križu. 1743. Slika je podobna Van Dykovi, vendar so zaznati precejšnje razlike. Obraz je popolnoma drug in napis je na drugo stran obrnjen. Spodaj moli sv. Magdalena.

Pri uršulinkah v cerkvi: 1. Sv. Frančišek Pavljanski. 2. Smrt sv. Uršule¹²⁾. 3. Sv. Avguštin. — Svetnik v škofovskem ornatu premišlja globoko skrivnost presv. Trojice. Nad njim je presv. Trojica, pod njim zajema deček z žlico morskó vodo in jo zliva v jamico. — Nad glavnimi slikami so še manjše kot medaljoni. 4. Sv. Magdalena. 5. Sv. Agata. 6. Sv. Jožef. 7. Sv. Cecilija.

V oratoriju hranijo uršulinke še dve sliki: 1. Sv. Frančiška, ki stoji držeč križ v rokah in 2. sv. Antona Padovanskega z Jezuščkom¹³⁾.

V frančiškanski cerkvi na listni strani: Sv. Valentin.

V frančiškanski obednici: Nasičenje množice v puščavi. 1747. Ta slika je bila prvotno v obednici jezuitskega samostana

¹²⁾ Glej sliko v »Dom in Svetu«. 1902. 392.

¹³⁾ Poročilo g. Jos. Dostala.

v Ljubljani. Ko je ta pogorel l. 1774., so sliko rešili. Pozneje jo je dobil baron Erberg v svojo zbirko. Slikar Potočnik jo je izmil, prenovil, nekoliko okrajšal in zapisal: Opus Valentini Metzinger, Carnioli. Anno MDCCXLVII. (1747) elaboratum, in medio incendii Collegii Soc. Jesu Labaci mire servatum. Anno MDCCCXXII (1822) a Joanne Pototschnig aequae Carniolio ex damno a fumo, calore et tempore illato ad vivum restitutum.

Ta slika je okoli 6 m dolga in nad 2 m visoka. Na njej se je portretiral slikar sam, kakor spričuje ustno izročilo in, kar je prav verjetno, ker je pod portretom Mencingerjev podpis z letnico 1747. — V isti obednici je tudi lepa slika Žalostne Matere božje.

Na hodišču: Sv. Klara.

Kukuljević¹⁴⁾ navaja tudi sliko sv. Jožefa, ki je bila v frančiškanski cerkvi. V baker je to sliko urezal v dvanajstorki F. Schmutzer na Dunaju. Sedaj te slike ni več tu.

Trnovo v Ljubljani. 1. Velika slika sv. Janeza Krstnika, 1755. 2. Immaculata, 1736. Hrani se v ljubljanskem škofijskem muzeju kot last trnoveške cerkve. 3. Sv. Anton Padovanski na steni pri vhodu na evangelijski strani. 4. Sv. Janez Nepomučan v župnišču. — Sv. Mihaela je vzel slikar P. Kūnl v zameno, slika »Bog Oče« je tudi izginila.

Na prijaznem Rožniku so bile vse tri slike Mencingerjeve. Sedaj sta še dve v stranskih altarih: 1. Sv. Kozma in Damijan. 2. Sv. Magdalena. — V velikem altarju je bila Marija z Jezusom, ki so ju angeli nosili, spodaj množica pobožnega ljudstva in od strani cerkvice na Rožniku¹⁵⁾.

Cerkvica, sezidana že pred leta 1526., je razpadala. Okoli l. 1740. so jo podrli in pričeli zidati novo. Knezoškof ljubljanski Ernst Amadej grof Attems jo je posvetil 13. avgusta 1747¹⁶⁾. V starih časih so imeli tu kočje ali kolibe za gobove in pozneje

¹⁴⁾ Slovník umjetnikah jugoslavenskih, str. 310.

¹⁵⁾ Kukuljević, o. c. str. 311.

¹⁶⁾ Illyr. Blatt. 1847, 222.

za ljudi, ki so se hoteli kuge obvarovati in so iz Ljubljane bežali¹⁷⁾. Zato je stranski altar posvečen sv. Kozmi in Damijanu, patronoma zdravnikov. Seveda se je sčasoma izcimila pripovedka o puščavniku, ki je tu zdravil ljudi z zelišči, kar bi sicer samo po sebi mogoče bilo.

Štepanja Vas pri Ljubljani: 1. Sv. Katarina. 2. Sv. Florijan.

Bizavik pri Ljubljani: 1. Sv. Nikolaj v velikem altarju. Angel drži knjigo s tremi jabolki, drugi palico; spodaj je morje. 2. Žalostna Mati božja. 3. Sv. Jožef z Jezuškom. — Vse tri slike so čedne in dobro ohranjene.

Gabrje pri Dobrovi: Sv. križ¹⁸⁾.

Hruševje. Sv. Janez Nepomučan.

Na Gorenjskem se nahaja mnogo slik Mencingerjeve roke.

Jeroka. Križev pot, ki je bil prej v župni cerkvi v Srednji Vasi v Bohinju¹⁹⁾.

Koroška Bela. Mati božja kot kraljica sv. rožnega venca.

Breznica. Sv. Družina na stranskem altarju listne strani.

Velesovo. Na pevskem koru visé štiri slike, ki so bile bržkone prej altarne slike. Njih velikost znaša 200 × 105 cm.

1. Immaculata z napisom: »Pro omnibus non pro te haec lex«. Ta slika je skoro popolnoma taka, kakor ona v škofovski kapeli na Goričanah.

2. Marijino darovanje v templu.

3. Vnebovzetje Marijino. Slabo ohranjena slika.

4. Marijino obiskovanje. Na tej sliki je letnica 1747. Slika je prav nežna. Poživlja jo ozadje s pogledom v prosto naravo in na visoko drevo tik Joahimove hiše.

Sora. Sv. Štefan. Ker so napravili l. 1902. nov altar, se je morala ta slika umakniti. — Svetnik, kot dijakon oblečen v rdečo, deloma rumeno dalmatiko, gleda proti nebu; na desni zadaj pobirajo njegovi sovražniki kamenje; spredaj sedi Savel, varujoč obleko. V višini plavajo angelci.

¹⁷⁾ Vrhovec v »Izvestjih muzejskega društva«. 1898. str. 24 itd.

¹⁸⁾ Poročilo g. Jos. Dostala.

¹⁹⁾ Poročilo slikarja Mat. Koželja.

Goričane. V škofovski kapeli je sedaj sedem Mencingerjevih slik.

1. V velikem altarju je slika sv. Frančiška Salezijana. — Svetnik kleči v škofovski vijolični obleki in gleda v višino. Spodaj drže angelci škofovske insignije, zgoraj so drugi angelci, obrnjeni proti presv. Imenu Jezusovemu.

2. Na stropu je velika oljnata slika predočujoča sv. Frančiška Salezijana v nebeški slavi. Svetnik v vijoličastem talarju z roketom, moceto in s štolo hiti proti nebu; Marija mu priplava z razprostrtimi rokami naproti; angelci nosijo mitro in škofovsko palico, ali pa molijo s sklenjenimi rokami. Marija ima rdeče krilo in modro haljo. Njene oči gledajo milo, svetnikove proseče in angelske živo. Svetnikov obraz je izrazit, kakor bi bil portret. Ozadje te slike je templu podobna stavba.

Na listni strani so na steni pod stropom tri slike v obliki medaljonov.

3. Immaculata. Marija v sinjem krilu z nežnim obrazom sedi na krogli, v levici ima lilijo, v desnici pa drži Jezuščka, ki s podaljšanim križevim drogom tišči trak, ki ga vleče angel skozi žrelo peklenske kače. Na traku je zapisano: »Pro omnibus non pro te haec lex«. Zvezdni venec diči Marijo krog glave.

4. Jezus na križu. Na desni kleči osamela sv. Magdalena, na levi sta dve angelski glavi.

5. Sv. Mihael. Nekaka kopija po Gvidonu Réniju.

Ob koru sta še dve sliki (200 × 120 cm), in sicer:

6. Sv. Frančišek podaja sv. Frančiški Šantalski redovna pravila. — Svetnica kleči pred altarjem v modri obleki z belim ovratnikom in s črno naglavnico, ki se ji spenja čez hrbet. Dva cerkvena strežnika, oblečena kakor so pri nas še dandanes, držita mitro in palico. Svetnik pa oblečen v moceto podaja z desnico knjižico redovnih pravil, z levico pa ji zabičuje natanko izpolnjevanje teh določb. Na desni se vidi skozi okno na gorovje.

— Letnica 1753.

7. Pod to sliko je drug prizor. Svetnik spoveduje plemenitaža. Svetniku lijejo solze iz očij.

8. Na evangelijski strani je bila do l. 1902. na altarčku slika sv. Uršule. Prej je bila kapelica posvečena sv. Uršuli. Knezoškof Ernest grof Attems (1743—1757)²⁰⁾ je pa prenovil goriški grad in pre naredil tudi kapelico. Pri tej priliki je posvetil (22. junija 1755.) veliki altar na čast sv. Frančišku Salezianu, sv. Uršula se je pa umaknila na stranski altar²¹⁾. Pri prenovitvi te kapele leta 1902. so altar odpravili in podobo sv. Uršule prenesli v knezoškofijsko palačo v Ljubljani.

Slika predočuje svetnico, ki pada od dveh puščic zadeta v naročje svoje strežnice²²⁾. Iz ran ji teče rdeča kri in kaplja po dragoceni obleki navzdol; roke omahujejo, koleno se šibi, oči ugasujejo; blede obraz se obrača proti tovarišicam, ki se bojujejo v čolnih s svojimi napadniki. V ozadju je lepa porenška pokrajina z mestnimi utrdami in stolpi kolinskimi. Sv. Uršula ima rumeno (zlato) obleko z rdečim plaščem, ki je obšit s hermelinom. Strežnica ima modro obleko in robec na glavi. Zgoraj podajata svetnici dva angelca venec in palmovo vejico. — Slika je, kakor vse druge iz te kapele, iz l. 1753.

Pri *Sv. Joštu nad Kranjem* so štiri Mencingerjeve slike iz l. 1754. — 1. Na listni strani je velika slika sv. Andreja. Svetnik, ki ima sivo brado, gleda oprt na križ z živim pogledom proti nebu. Dva angelca donašata mučeniški venec in palmovo vejico. Svetnik je oblečen v modro obleko in rdeč plašč. Ozadje napravljata nebo in drevje. — 2. Nad to sliko je manjša: Sv. Frančišek Ksaverij krščuje Indijance. — 3. Na evangelijski strani je velika slika sv. Ane. Sveta Ana drži levico čez ramo male Marije, ki bere držeč knjigo v njenem naročju. Zadaj prisluškuje oprt na palico sv. Joahim. V višini plavata dva angelca z belim vencem in s cveticami v rokah. V ozadju je

²⁰⁾ Rojen je bil 21. decembra 1694. Bil je gojenec »Colleg. German.« v Rimu, solnograški in pasovski kanonik, l. 1733. pasovski generalni vikar za avstrijski del škofije. Leta 1742. je bil imenovan za ljubljanskega škofa, kamor je došel 31. marca 1743.

²¹⁾ A. Koblar: Zgodovina Sorske in Preške fare. 79.

²²⁾ Glej sliko v »Dom in Svetu«, 1904, 261.

nebo in vrt z belimi cvetkami. — 4. Nad to je slika sv. Jožefa. Jezušček sedeč na rdeče pregrnjeni mizi stega ročici proti svetniku.

V *Šmartnem pri Kranju* je slika v velikem altarju Mencingerjeva. Predočuje sv. Martina.

V *Kranju* so imeli prej tudi več Mencingerjevih slik vsaj v župni cerkvi. Nekaj malih je ohranjenih v župnišču: 1. Sv. Andrej, 2. sveta Ana z Marijo, 3. sveta Marjeta z zmajem na verigi. Te slike so dobro ohranjene, zlasti prva. Gospod Ehgartner je hranil sliko sv. Jožefa.

V *Železnikih* v cerkvi sv. Frančiška je slika sv. Janeza Nep.²³⁾.

V *Zbiljah* pri Smledniku je na listni strani sv. Andrej²⁴⁾.

V *Škofji Loki* v župnišču slika sv. Dizme.

V *starološkem gradu* hrani g. vitez Strahl v svoji znameniti zbirki slik tri Mencingerjeve. 1. Sv. Jožef iz l. 1735. 2. Sv. Cecilija iz l. 1750. 3. Portret Leopolda grofa Lamberga iz l. 1746. — Grof stoji v črni komorniški obleki v svojem 36. letu v naravni velikosti pred nami. — Ta grof je sezidal znani »Cekinov grad« (Leopoldsrue) pri Ljubljani, kjer je tudi umrl kot cesarski tajni svetnik 27. maja 1770.

Z največjim številom Mencingerjevih slik se ponaša mesto *Kamnik*. Tu nahajamo Mencingerjeve slike v župni in v frančiškanski cerkvi in na Žalah. V župni cerkvi so te slike: Na evangelijski strani 1. Sv. Lenart in sv. Florijan. 2. Nad tema sv. Barbara. 3. Sv. Ana. 4. Sv. Andrej in sv. Nikolaj. 5. Sv. Družina. 6. Sv. Frančišek Salezijan.

Na listni strani: 1. Jezusov krst. 2. Marijino obiskovanje. 3. Jezus na križu. 4. Pietá. 5. Sv. Alojzij. Tu se je podpisal slikar. 6. Sv. Jernej in sv. Eligij. 7. Sv. Martin. 8. Sv. Tomaž Akvinski kot angel v dominikanski obleki in z napisom: *Timete Deum*.

V župnišču je portret župnika Maksimiljana Leopolda barona Raspa (1673—1742), ki je bil kamniški župnik od

²³⁾ Poročilo g. Iv. Mihelčiča.

²⁴⁾ Lavtizar: Dekanija Kranj, 210.

l. 1700. dalje in ki je sezidal tamošnja župno cerkev l. 1734. Slika nam ga kaže kot suhega asceta v talarju; v desnici drži knjigo naslovljeno: »Opera S. Francisci Sal.«, gotovo najljubšega mu uzornika. Pod sliko se bere: »Venerabilis Vir Max: Leop: Rasp: Pleb: Stain: Nat. 14. Nov. 1673. Obiit 12. Xbris. A. 1742.²⁵⁾. — To sliko je priredil za bakrorez F. Wergant, bakrorez pa je izvršil Gust. Andr. Wolfgang v Avgsburgu²⁶⁾.

Prej je bila altarna slika tudi sv. Marjeta s sv. Cecilijo. Na Žalah nad Kamnikom:

Na evangelijski strani: 1. Sv. Ana z Marijo in sv. Joahimom. Sliko je prenovil M. Koželj, a v tehniki, ki spominja na Kremser-Schmidta. 2. Sv. Lovrenc in sv. Egidij. — Na listni strani: 3. Sv. Florijan in sv. Izidor. 4. Frančišek Serafski. — Na prižnici je še šest malih slik.

V frančiškanski cerkvi:

1. Sv. Frančišek Ser. v slavi. Svetnik je v višavi in spušča s pomočjo množice angelcev škapulir in pas na zemljo. Na zemlji so zbrani v mični skupini razni svetniki, ki so bili udje tretjega reda. Krasna skupina, ki bi delala čast tudi Murillu!

2. Sv. Hiacinta. Jako fina slika.

3. Jezus in Marija podajata udano klečečemu sv. Frančišku list z napisom: »Indulgentia Portiunculae«. Angel nosi, plavajoč v zraku, ob Mariji pletenico belih rož. — Ta slika je sedaj v samostanu.

4. Sveti Paskal pred monstranco, ki jo angel drži. Ta majhna slika je nad zakristijskimi stopnicami. Na oratoriju sta dve Mencingerjevi sliki: 5. Sv. Frančišek Asiški s križem v roki stoječ; za njim je lepa pokrajina, in 6. Sv. Anton Padovanski iz leta 1744. To sliko je Fr. Prokop Godler leta 1851. neugodno prenovil. Slikar Matija Koželj ima sliko bandersko:

---

²⁵⁾ Naj tu omenim, da je Rasp umrl 11. decembra in da je bil 12. decembra pokopan. Umril je na pljučnici, kakor se je izjavil zdravnik Baronius iz Gorice. Grobni napis v cerkvi mu je napravil prijatelj Sigismund baron Gallenberg. (Paglovčeva kronika).

²⁶⁾ Jos. Benkovič v »Dom in Svetu«, 1899, str. 289 in 294.

7. Sv. Gregor Veliki in sv. Kocijan s tovariši in 8. Petere rane Kristusove. Ta slika je bila prej v Vodicach.

Sv. Primož nad Kamnikom. Na prižnici je šest slik: štirje evangelisti, Immaculata in šopek lepih cvetic. Monogram R naslonjen na M in letnica 1742 pričata, da je to delo Mencingerjevo.

V *Tunicah* visi pod pevskim korom slika sv. Izidora, ki se priporoča Materi Božji. Spodaj angelci orjejo in na drugi strani vlečejo utopljenca iz vode. Lepa pokrajina napravlja prijetno ozadje.

Polhov Gradec. 1. Zaroka sv. Katarine. Svetnica ima zelen telovnik, rujavkasto krilo in hermelinasto ogrinjalo. Marija, ki drži Jezuščka, ima rdečo obleko in modro ogrinjalo. Zgoraj sta angelca s palmo in krono, spodaj je kolo in drevo. 2. Sv. Ana pripelje z Joahimom Marijo v tempel. Veliki duhovnik jo sprejme. 3. Sv. Anton Padovanski. Marija priplava na oblakih v lahni vijoličasti obleki z modrim plaščem; iz bele plenice spusti Jezuščka k sv. Antonu, ki ga sprejme. Jezušček z obema ročicama prijema svetnikov obraz. Spodaj kaže angel v knjigi napis: »Si quaeris miracula«. Na vrhu sta dve angelski glavicici in pod njima angelček gledajoč, moleč in občudujoč prizor. Ljubka skupina! — 4. Smrt sv. Jožefa. Sv. Jožef leži na postelji odet z rujavkasto odejo; srajca je bela; noge gledajo izpod odeje. Marija mu z desnico drži roko, oblečena je v vijolično obleko in moder plašč. Jezus oklepa sv. Jožefa z desnico, z levico pa kaže proti nebu. Jezus ima rdečo obleko in moder plašč. Barve so svetlejše kakor pri Mariji. Zgoraj so štirje angelci, spodaj pa dva s tesarskim orodjem. Napis se glasi: »IngenVV s aDoLesCens IosephVs ToMslsh LegaVI t sVo Patrono Pro Plo obItV.« Slika je torej iz l. 1736. — 5. Sv. Janez in Pavel kot viteza z mečem in klasjem. Ta slika se hrani sedaj v župnišču. — 6. Sv. Donat. Na vrhu je sv. Trojica v živih barvah. Sv. Donat ima škofovsko opravo. Na levici se vidi prizor, kako strela udari v polhograjski zvonik. Ljudje s polja prestrašeni gledajo proti cerkvi.

Spodnji Tuhinj. V velikem altarju je »Sv. Martin v slavi«. 1738. Spodaj je skupina ljudi, ki prosijo pomoči. Kurz pl. Goldenstein je spodnji del slike prenovil, pa tudi pokvaril.

Tudi podružnice te fare imajo Mencingerjeve slike. Loke: Jezusovo Ime. 1737. Dva angelca ga kadita s kadilnico. — V Kostanju: Sv. Doroteja. 1741. — Pri sv. Miklavžu: Sv. Nikolaj. 1739. (Stala je 29 + 11 gld.) — V župnišču je tudi portret Rasпов. — Banderski sliki, ki sta stali l. 1734. 10 gld., sta že izginili ²⁷⁾.

V *Mengšu* so bile prej na altarih Mencingerjeve slike. Pozneje so jih nadomestili z drugimi, Mencingerjeve so pa obesili na steno. Seveda Mencingerjeve slike niso več v prvotni lepoti, ampak pokvarjene. Levstik ²⁸⁾ se po svoje krepko izraža o »prenovljavcu«: »Miha Kavka« — človeče, ki je pokazilo in zakidalo Mencingerjeve podobe v Mengeški cerkvi.«

Slike so te: 1. Sv. Andrej. 2. Sv. Ana. 3. Smrt sv. Jožefa. 4. Sv. Janez Nepomučan. Morda je njegova tudi »kamenjanje sv. Štefana«, shranjena na koru.

Dol. Na štirih stranskih altarih so: 1. Sv. Ana z Marijo in z Jezuškom. 2. Sv. Frančišek Salezijan. 3. Sv. Janez Nepomučan. 4. Sv. Frančišek Ksaverijan. Prva in tretja sta močno prevlečeni, kar je storil bržkone Miha Kavka.

Na *Limbarski gori* pri Moravčah je slika sv. Egidija s košuto; spodaj sta bolnik in ubožec. Leto 1743.

V *Vodicah* je bilo več Mencingerjevih slik. Sv. Janez Ev. in sv. Martin sta bili altarni sliki. Hranita se na koru. Sv. Janez Evangelist ima prikazen: Ženo obdano s solncem itd. Sv. Martin pa deli z mečem plašč in daruje polovico siromaku. V župnišču so shranjene štiri male slike: Žalostna M. B., sv. Janez Ev., Noetova daritev in bronasta kača, greh prvih starišev in Izakova daritev, kakor mi sporoča g. And. Širaj.

²⁷⁾ Glej Paglovčevo kroniko.

²⁸⁾ Zbrani spisi. V, 214.

Dvorje pri Cerkljah. Štirinajsteri pomočniki, med njimi tudi sv. Nikolaj, ki je cerkveni patron. Kompozicija je drzna, barve so lahne.

V župni cerkvi na *Savi* so štiri slike: 1. Sv. Frančišek Asiški. Svetnik s palico v roki plava na oblaku, ki ga dva angelca držita. Spodaj gori italijansko mesto. Svetnik dobi z nebes ogenj v srce.

2. Betlehemski detomor. Ta slika je skoro taka, kakor pri sv. Petru v Ljubljani, le ozadje je spremenjeno. Herod namreč gleda s spremljevalci z balustrade strašne prizore.

3. Sv. Katarina. Svetnica plava na oblakih. Na glavi ima krono; oči povzdiguje proti nebu, desnico drži na srcu, v levici pa nosi palmovo vejico; angelček ji podaja venček, spodaj ležita strto kolo in meč. Obleka je belkasta z rumenim okriljem.

4. Sv. Uršula plava na oblakih, desnico polaga na srce, z levico drži belo zastavo z rdečim križem; pogled je zamaknjen proti nebu, na glavi ji žari krona. Pod njo je lok s puščicami, angelček s tulom, drugi pa z vencem. Na dnu se kaže mesto ob morju z vojaki; v ozadju pa plavajo oblaki. Sveta Uršula ima lila krilo, rumen oprsник in rdeč plašč. — Vse štiri slike so dobro ohranjene.

Na *Dolenjskem* se nahaja precej Mencingerjevih slik; vendar še niso vse cerkve v tem oziru preiskane.

Šmarije. Preje so bile v cerkvi tri Mencingerjeve slike, sedaj ni nobene več, pač pa so v njej kopije vseh treh slik. Dve kopiji je napravil Tomc iz Šent Vida, namreč: »Sv. Štefana kamenjajo« in »sv. Kozma in Damijana«; »smrt sv. Jožefa« je pa posnel Jebačin. Izvirnik te slike iz l. 1741. je še ohranjen v župnišču. Sliko (117 × 110 cm) je l. 1901. prenovil M. Strnen.

V kapiteljski cerkvi v *Novem Mestu* so menda vse slike Mencingerjeve, samo da so močno spremenjene od poznejših popravljavcev. Podpisa ni videti na nobeni. Slike so 1. Sv. Jakob, 2. sv. Janez Nepomučan iz l. 1733., 3. Kristus na oljski gori, 4. sv. Ana, 5. sv. Barbara, 6. Assumpta. — Najkrasnejša izmed teh slik je sv. Barbara. Ni čuda, če sodijo nekateri, da je

Corregiova. Breckerfeld²⁹⁾ namreč piše, da je Corregio slikal za kapitelsko cerkev dve sliki: Sv. Barbaro in sv. Ano. Corregiovi sliki sta pa bržkone vsled starosti že izdavnata izginiti, in zato ji je nadomestil Mencinger z novimi. Lepa je tudi slika sv. Jakoba. Na ostalih se Mencingerjev čopič pač le malo pozna.

Na *Otočiču* je v grajski kapeli na altarnju več Mencingerjevih slik: 1. Glavna slika je Assumpta; 2. zgoraj je presveta Trojica; 3. na evangelijski strani: sv. Janez Nepomučan, sv. Ana, sv. Ignacij; 4. na epistolski strani: sv. Jožef, sv. Notburga, sv. Frančišek Ksaverijan, ki vsi časté Marijo, ki je na glavni sliki. — Ustno izročilo pravi, da je Madonin obraz posnet po baronici Schweiger pl. Lerchenfeldovi, hčeri tedanjega lastnika tega gradu³⁰⁾.

V *Šent Jerneju* sta na prvih stranskih altarnjih po dve Mencingerjevi sliki: Na listni strani: 1. Sv. Anton puščavnik. Svetnik v črni halji privzdiguje z desnico križ, levico pa stiska ob prsa. Spodaj je satan v obliki rilčaste pošasti. — 2. Sv. Anton Padovanski. Svetnik kleči v svoji redovni halji, Jezušček pa stoji pred njim na oblaku in stega ročico proti svetniku. Spodaj je knjiga in na nji lilija. Oblaki so kaj lahki. Sliko preveva srebrno megleno ozadje. Na evangelijski strani: 3. Sv. Bernard. V beli halji z vijoličasto štolo kleči pred Marijo sedečo na oblaku. Angelci držé različno orodje iz Kristusovega trpljenja: bič, verigo, trnjevo krono, sulico in gobo. — Marija ima rdečo obleko, modro ogrinjalo in bel robec na glavi. Slika je iz l. 1756. — 4. Zgoraj je menda isti svetnik. Jezus se s križa skloni, z desnico oklepa svetnika, z levico pa mu nudi prsa. Tu ima svetnik rdečo štolo. — Pripoveduje se, da so te slike iz zatrttega kostanjeviškega samostana.

V *Dolenji Vasi* pri Šent Jerneju je na evangelijski strani lepa slika sv. Jožefa, ki drži z desnico Jezuščka, sedečega na oblaku. Jožefova tunika je lahko modra, plašč pa rumenkast.

²⁹⁾ Vrhovec: Zgodovina Novega Mesta, str. 26 in 27.

³⁰⁾ Grefe-Radies: Stara Kranjska, list 11.

Napis nam naznanjuje letnico 1738: »eXarDesCens aMore sanCtI IosephI eXstrVXerat«, tu sledi grb s samorogom, najbrže barona Galla.

Na *Slinovcu* (župnija Kostanjevica) je slika Štirinajsterih pomočnikov v sili³¹⁾.

V *Leskovcu* pri Krškem je Mati božja sv. rožnega venca. Pri podružnici sv. Ane je družina sv. Ane³²⁾.

Vesela Gora pri Šent Rupertu. 1. Smrt sv. Jožefa iz l. 1733., kakor kaže napis na plošči starega altolja:

»IesVs MarIa Ioseph DevotIs,
In obItV sVCCVrItE VestrIs«.

2. Sv. Marjeta. 3. Na steni je bržkone sv. Frančišek Sal. tudi Mencingerjev.

Žalostna Gora nad Mokronogom ima tudi nekaj Mencingerjevih slik: 1. Sv. Jožef. Svetnik oklepa z desnico Jezuščka. 2. Sv. Ana. 3. Sv. Jerneja devljejo iz kože. 4. Sv. Frančišek Ksaverijan (črno oblečen svetnik s križem).

Vina Gorica pri Trebnjem. V kapeli božjega groba: 1. Žalostna Mati božja. Na stranskih altoljih: 2. Angel varuh. 3. Sv. Izidor. 4. Sv. Notburga v medaljonu.³³⁾

V *Jagnjenici* pri Svibnem: Sv. Andrej.

Vini Vrh pri Šmarjeti: Smrt sv. Jožefa.³⁴⁾

Sv. Frančišek pri Ribnici (Sajovec): 1. Sv. Barbara. 2. Sv. Janez Nepomučan.³⁵⁾

Na Golem je v velikem altolju Marijino Oznanjenje. — Marija kleči v rdeči obleki z modrim plaščem in posluša angelov pozdrav. Angel ima modro obleko in rumeno ogrinjalo. Na levi stoji na podstavu steber, ob njem se pa spenja zastor.

³¹⁾ Poročilo g. S. Ogrina.

³²⁾ Poročilo g. Jos. Dostala.

³³⁾ Poročilo gg. J. Bernarda in M. Koželja.

³⁴⁾ Volčič: Življenje preblažene Device in Matere Marije itd. VIII. snopič, str. 221.

³⁵⁾ Poročilo g. Jos. Dostala.

Altar s sliko le bil prej v kostanjeviškem samostanu. Na Golem so ga kupili za 130 gold.

V Črnomlju sta v župnišču dve manjši Mencingerjevi sliki: 1. Sv. Barbara (120 × 70 cm) kleči s sklenjenima rokama in pričakuje udarca, ki ga ji hoče zadati nečloveški oče. Oče ima zelen suknjič in rdeč plapolajoč plašč. Svetnica ima skoro prav tak obraz kakor na sliki v Novem Mestu. 2. Sv. Jožef drži Jezuščka stoječega na mizi.

Ambrus. Tu so imeli bandersko sliko iz l. 1752., ki je predočevala na eni strani sv. Nežo in sv. Klemenca, na drugi pa sv. Lucijo. Sedaj se nahaja ta slika v škofijskem muzeju.

Poljanice: Sv. Trije kralji.³⁶⁾

Šempeter pri Novem Mestu. Tu je morala biti prejšnje čase slika sv. Petra, sedaj je že več let ni. Naši zgodovinarji jo večkrat omenjajo.³⁷⁾ Predočevala je sv. Petra prejemajočega ključce od Jezusa. Kam da je prešla, ni znano.

V Kostanjevici sta na stranskih altarjih podobi sv. Frančiška in sv. Antona Mencingerjevi.

Na *Notranjskem* je manj Mencingerjevih slik, kar je umljivo, ker Notranjci po svoji legi bolj teže proti Italiji.

Brezovica: 1. Immaculata. 2. Sv. Uršula.

Planinska Gora. Pomoč kristijanov. 1740. Pod plaščem zbira Marija papeže, kardinale, škofe, duhovnike, menihe, redovnike, kmete itd.

Žalostna Gora pri Preserju: 1. Angel varuh in Janez Nepomučan. Na vrhu Marija z Jezusom. 2. Sv. Bruno in sv. Frančišek Ksaverijan. Na vrhu presv. Trojica.

Sv. Volbenk pri Cirknici: Sv. Jožef.

---

³⁶⁾ Poročilo g. Jos. Dostala.

³⁷⁾ Iv. Šašelj: Zgodovina Šempeterske fare pri Nov. Mestu, 14. — Kukuljevič o. c. 311; Radics: »Umeteljnost in umeteljna obrtnost Slovencev« v Letopisu M. Sl. 1880, 42 itd.

Vipava: 1. Smrt sv. Jožefa. 2. Sv. Janez Nepomučan. Na tem altarju je napis:

»HoC aLtare sanCti Ioannis Nep.
eX proprIIIs ereXIIt BernarDVs
LIb: Bar. A. RanfteLshofen paroChVs
et DeCanVs hVIVs LoCI (= 1754).«

Slap pri Vipavi: Sv. Notburga. Velika in lepa slika. Spodaj je skupina ubožcev. Značilen je ubožec z belo brado, ki sedi gledajoč proti svetnici. — Podobna toda manjša slika je v *Planini* pri Vipavi.

Ubelsko: 1. Sv. Jožef. 2. Sv. Ana.

Na Štajerskem: *Gornji grad*.

V grajski kapelici je lepa slika sv. Tomaža ap., 1756. Svetnika nosita proti nebu dva angela; pod njim nosita dva angelca oblak. Na vrhu se vidijo sv. Kristusove rane, spodaj lepa gorska pokrajina. Svetnikov obraz ni sam na sebi lep, pač pa naraven in iskren. Krasna sta oba velika angela. Barve so harmonične in dobro ohranjene.³⁸⁾

V samostanski cerkvi frančiškanski v *Nazaretu* so vse altarne slike Mencingerjeve: 1. Smrt sv. Jožefa. 2. Sv. Ana. 3. Sv. Peter Alkantara. 4. Sv. Florijan. 5. Sv. Janez Nepomuk. 6. Sv. Regalat. 7. Sv. Valentin. 8. Sv. Frančišek Asiški (ob steni). 9. Sv. Trojica. 10. Sv. Barbara. 11. Sv. Lucija. — Sliko sv. Florijana je prenovil (ali posnel?) l. 1828 Potočnik.

Ljubno: Sv. Joahim in Sv. Ana³⁹⁾.

Celje, v župni cerkvi sv. Družina.

S Hrvatskega sta doslej znani le dve Mencingerjevi sliki, ki ji navaja Kukuljević⁴⁰⁾:

Baker. Sv. Marjeta med sv. Heleno in sv. Barbaro. 1758. Kukuljević ji pripisuje lepe barve, krasne obraze in temeljito nabrane gube, zato jo prišteva med najlepše Mencingerjeve slike sploh.

³⁸⁾ Glej sliko: Cerkveni spomeniki lavantinske škofije. I. Dekanija gornjegrajska. Avg. Stegenšek.

³⁹⁾ Poročilo g. Jos. Dostala.

⁴⁰⁾ O. c. 311.

Karlovac. V frančiškanski cerkvi: Sv. Peter Regalat. 1743.

Tudi nekateri zasebniki imajo Mencingerjeve slike na pr. monsignor Tomo Zupan: Immaculata. 1752; višji davčni nadzornik Jordan v Kranju: Jezusa na oljski gori; slikar Grilc: Sv. Jožefa, ki je pa močno prenovljen; pisec teh vrstic: sv. Ano.

Kukuljević⁴¹⁾ pripoveduje, da je Mencinger med l. 1752.—1756. naslikal za baronico Raigersfeld osem podob, ki so se nahajale v Erbergovi zbirki v Dolu.

Več slik je Mencinger naslikal za diskalceatsko cerkev v v Ljubljani. Diskalceatska kronika nam jih našteva: Za veliki altar sv. Jožefa je darovala vdova de Giorgio 500 gold. L. 1735. so pričeli staviti altar in ga dovršili l. 1737. Mencinger je dobil za sliko sv. Jožefa in za medaljon 100 gld. n. v. Za isti altar je slikal l. 1757. tudi frontal (antependij). L. 1739. je slikal za kapelo sv. Ane sliko te svetnice, in za drugo kapelo sv. Roka in Boštjana, sv. Joahima in sv. Notburgo. L. 1741. je naslikal za 12 gold. sliko sv. Kajetana, ki jo je plačal komendator grof Kajetan Wildensteinski. L. 1746. je slikal za zimsko obednico križanega Zveličarja in sicer zastonj. L. 1747. je slikal podobo sv. Avguština in Žalostne M. B. za obednico.

Te slike so bile na dražbi prodane po zatoru samostana bosonogih avguštincev.

Mencingerju so pripisovali⁴²⁾ tudi slike v križanski cerkvi v Ljubljani, vendar ni nobena njegova. Slike so bile vse iz leta 1715. Sliko za veliki altar je naslikal Rothmayr, sliko sv. Elizabete Anton Schoonjans in sv. Jurija Martino Altomonte.

Slika velikega altarja je pogorela 22. junija 1857. in novo sliko je napravil Canon na Dunaju. Del pogorele slike hrani pl. Strahl v Stari Loki.

Nekaj Mencingerjevih slik so vrezali tudi v baker na pr. Marijino vnebovzetje l. 1750. Gottlieb Rugendas v Avgzburgu,

⁴¹⁾ L. c. 309.

⁴²⁾ Leop. Kordeš (Carniolia 1839/1840, 416), Dzinski (Laibach und seine Umgebungen, 1860, 44), Dimitz (Blätter aus Krain, 1865, 43), Radič (Letopis Mat. Slov. 1880, 42), Strahl l. c. 28.

ploščo hrani Strahlova zbirka; sv. Jožefa iz frančiškanske cerkve F. Schmutzer na Dunaju; portret župnika Leop. Maksimilijana Raspa, Gustav Andrej Wolfgang v Augsburgu; ⁴³⁾ Immaculata z besedami: »Sodalitatis Teutonicae Labaci in Collegio Societatis Jesu. Valentinus Metzinger delineavit Labaci. Jeremias Gottlieb Rugendas sculpsit Aug. Vind. 1749. ⁴⁴⁾ Strahlova zbirka hrani bakrorez. Slika je bila v bistvu podobna velesovski Immaculati, le da na tej sliki na levi Adam ob drevesnem deblu zamišljeno sloni.

III.

Kakšno je bilo Mencingerjevo obzorje? Iz naštetih slik se takoj spozna, da je Mencinger delal po naročilih. Ker pa je imel vedno dovolj posla, mu ni preostajalo časa, da bi mogel sam zase poljubno kaj ustvariti in se v kako delo tako vtopiti, da bi na njem izvršil vse v oni popolnosti, kakor bi si jo včasih želeli.

Naročniki so navadno zahtevali slike svetnikov-priprošnjikov; zato ima prevesna večina Mencingerjevih slik za svoj predmet svetnike. Zlasti je ona doba ljubila sliko umirajočega sv. Jožefa. To sliko je Mencinger napravil gotovo desetkrat, čeprav je vsaka vsaj nekoliko različna od druge. Take slike se nahajajo v Šmariji, v Polhovem Gradcu, v Vipavi, pri Novi Štifti na Štajerskem, na sv. Gori pri Gorici itd. Betlehemski detomor je naslikal za cerkev sv. Petra v Ljubljani in za župno cerkev na Savi. Immaculata se nahaja v Velesovem, na Goričanah, na Brezovici itd. Imela je pa to sliko tudi Marijina družba pri sv. Jakobu v Ljubljani.

Poleg svetniških slik je napravil tudi nekaj portretov, ki živahno izražajo dotičnikovo duševno življenje.

Pokrajinskih slik, domačih prizorov in podobnih izdelkov od Mencingerjeve roke zastoj iščemo. Doslej tudi še ni bilo zaslediti nobene njegove freske.

⁴³⁾ Glej »Dom in Svet«, 1899, 289, kjer je ta posnetek videti.

⁴⁴⁾ Mittheilungen d. h. V. f. Krain. 1865, 54.

Mencingerja so kot slikarja vedno visoko čislali. To smo videli iz mrliškega opisa stolne župnije, kjer se imenuje znamenit slikar (*pictor egregius*).

P. Marka Pohlin ⁴⁶⁾ piše o njem: »Mencinger izboren slikar, ljubljanski meščan, je slikal kaj mnogo slik, ki jih vidiš po Kranjskem po cerkvah, zlasti redovniških, in jih hvalijo izvedenci. Toda za cesarja Jožefa II. so slike iz zatrtih samostanov pod nič prodajali neukim trgovcem in kupcem z dražbenim izklicem: Kdo da več? Imel je krepek in trajen čopič, ki je napravil tem boljše delo, čim starši je bil.«

Erberg ⁴⁶⁾ ga sodi: »Napravil je slike, ki bodo vedno in povsod ohranile svojo ceno.«

Strahl ⁴⁷⁾ ga šteje med prve naše slikarje, hvali njegove harmonične barve, natančno izvršitev in samostojnost. Zlasti ga povzdiguje kot portretnika, ki združuje v predočevani osebi jasen in prozoren kolorit, značilno pojmljenje in modeliranje glav, plemenito postavo in skrbno izvršitev.

⁴⁴⁾ *Bibliotheca Carnioliae* p. 36.: »Menzinger excellens pictor, civis Labacensis, pinxit plurimas imagines, quae in Carniola per Ecclesias, praecipue Religiosorum conspiciuntur, laudanturque ab arte peritis; sed ab Imp. Josepho II. sublatis monasteriis imperitis venditoribus ac emptoribus sub hasta: quid vultis dare? longe infra pretium infimum vaenum ierunt. Habuit is forte et durabile penicillum, quod opus, quo antiquius eo praestantius reddidit.«

⁴⁶⁾ Versuch etc. Er hat Bilder geliefert, die stets und überall in Wert bleiben müssen.«

⁴⁷⁾ O. c. 28: »Alle seine Bilder haben nebst einem warmen, richtig abgestimmten Farbenton den Vorzug einer exacten, bis in die Details gehenden Durcharbeitung. Auch unterscheidet sich seine Auffassung des jeweiligen Gegenstandes in vorteilhafter Weise von der gewöhnlichen Schablone und läßt in M. eine abgeschlossene künstlerische Individualität erkennen, die mit vielem Glücke nach Selbstständigkeit und Originalität ringt.« — Str. 29. »Das klare, durchsichtige Kolorit, die charakteristische Auffassung und Modellierung der Köpfe, die vornehme Haltung und die sorgfältige Ausführung lassen es deutlich erkennen, mit welcher Treue und Wahrheit M. seinen Porträts Leben und Ausdruck zu geben verstand.«

Kukuljević pravi, da je bil M. izmed najboljših kranjskih slikarjev. Risba se mu zdi pravilna, značaj in izraz obrazov dosti dober, toda barve nekoliko neoglajene (l. c. str. 309).

V »Dom in Svetu« IV, 77. ga ocenjuje —i—: »Mencinger se odlikuje po čistem, prosojnem koloritu, izraža značaje v obrazih in rokah, postranske osebe bolje nego junake«.

Risal je Mencinger izredno dobro. Trud se na njegovih slikah ne pozna. Mogočno in krepko je zastavil svoj čopič. Nikjer ne išče malenkostnih efektov. Večinoma nimajo njegove slike mnogo oseb. Najpotrebnejše osebe pojasnjujejo dogodek popolnoma določno. Le malo je slik, ki kažejo obilo oseb, a pri teh so prizori sami zahtevali, da je nastopilo več ljudij. »Jezus nasiti množico v puščavi« je prizor, ki zahteva, da se slikar ozira na širše ozadje. Prav tako je umljivo, da nam predočuje »sv. Frančiška tretji red« mnogo svetnikov, ki so zastopniki tega reda. Navadno pa si vzame Mencinger za predmet le enega svetnika z angelci ali pa napravi majhno zaokroženo skupino na pr., če slika sv. Uršulo, sv. Janeza Nep., sv. Barbaro, sv. Antona Pad. ali Marijino obiskovanje.

Če je moral naslikati dva svetnika, ki sicer nimata nobenega zgodovinskega stika, ju je naslikal tako, da se vsak od ene strani ozirata proti presv. Trojici ali pa k Materi Božji, ki plava v višavi nad njima na pr. na stranskih altarjih v Kamniku.

Mencingerjeve slike kaj lepo oživlja ozadje. Vsaka slika, kjer ni oživljajočega ozadja, je nekako nenaravna, mrtva. Saj gledamo v življenju vedno osebe v primerni okolici, v hišah ali pod milim nebom; prav isto si želimo videti na sliki. Kako lepo se vidi na Mencingerjevi sliki sv. Uršule Kolinsko mesto z modrozelenimi renskimi valovi! Kako prijazen je pogled na sliki sv. Frančiška Sal. skozi okno na gorovje! Kako prijetno je podnožje sliki sv. Tomaža Ap., ko gledaš pod svetlimi oblaki zelene gore in sivo skalovje!

Obrazi na Mencingerjevih slikah niso vselej izbrani in izredne lepote. Zato je bil Mencinger preveč realist. Mnogo obrazov je tako naravnih, da se opazovavcu zdi, da jih je že

gledal v življenju. Gotovo so ti obrazi popolnoma po naravi posneti. Sem in tja so pa nekateri obrazi čudovito lepi, na pr. obraz sv. Barbare v Novem Mestu, nekateri v krasni skupini »Tretjega reda sv. Frančiška« v Kamniku itd. Le redkokedaj imajo Mencingerjevi obrazi grške poteze. Večinoma je nos bolj špicast in dolg. Črta preko čela potegnjena navzdol ga nekoliko preseka. Oči so večinoma kvišku obrnjene, nekako zamaknjene, in kažejo precej očesne belote, kar je neka Mencingerjeva posebnost. Roke so tudi značilne. Palec je navadno precej ločen od drugih prstov. Obleka je naravna, gube neprisiljene.

Angelov ne prezre Mencinger skoro na nobeni sliki. Ti so zvesti spremljevalci blaženih duš. To vrsto angelov je Corregio populariziral, in baročna doba jih je sprejela z velikim veseljem ter jih podajala v različnih oblikah. Mencinger razlikuje tri vrste angelov. Veliki angeli z ogrinjalom so podobni doraslim mladeničem in navadno drže svetnika plavajočega na oblakih, na pr. sv. Uršulo pri sv. Petru v Ljubljani, sv. Tomaža apostola v Gornjem gradu. Mali angeli v obliki debelih in zabuhlih otrok s krepkimi udi obkrožujejo svetnika, se vrtijo po zraku in nosijo ali mučeniška znamenja ali pa znake svetnikovega poklica na pr. mitro, škofovsko palico, venec, palmo itd. Tretja vrsta angelcev so angelske glavice s perotmi, posamezne ali po dve, včasih po tri skupaj, ki napolnjujejo prostor zlasti v višavi.

Inkarnat je pri moških osebah in angelih precej zagorelo rdeč, pri ženskah bolj nežne barve.

Preko obraza ali pa angelske nožice je Mencinger rad napravil prehod luči v senco; pol obraza, pol noge je v svetlobi, pol v temi, toda nikdar ne brez naravnega povoda.

Po istodobni navadi je tudi Mencinger napravil svojim slikam rdečo podlago (bolus).

Število Mencingerjevih slik ni toliko, da bi se mogel v tem oziru kosati z Rubensom (1400 slik ohranjenih); tudi se jih ni ohranilo toliko, kolikor se jih pripisuje Murillu (500), gotovo pa se nam jih je ohranilo nad 200. V tem spisu smo

jih našteli blizu 200; mnogo jih je pa še nezabeleženih po Štajerskem, Hrvaškem, pa tudi po Kranjskem, zlasti v podružnicah. V podružnicah so navadno slike bolj ohranjene kakor po župnih cerkvah, kjer slike vsled sopare, prahu in dima mnogo več trpe, kakor njih tovarišice v osamelih podružnicah. Poleg tega so podružnične slike bolj zavarovane pred prenavljavci, ki redko zaidejo v podružnice, pogostoma pa v župne cerkve. Mnogo Mencingerjevih slik so poznejši prenavljavci tako »obnovili«, da se ne da spoznati, ali so »popravljene« Mencingerjeve ali pa le posnetki (kopije).

Res je, da se Mencinger včasih naslanja na druge slikarje na pr. na Murilla, Rubensa in Renija, toda kopira nikoli ne popolnoma, nasprotno so nekatere take slike bolj komponirane kakor njeni uzori, na pr. Porcijunkula v kamniškem frančiškanskem samostanu je mnogo izrazitejša od Murillove v Pradu, čeprav to sliko svet občuduje kot posebno umetnino.

Nekatere Mencingerjeve slike so pravi biseri v domači umetnosti. Te odločne poteze, te prijetne skupine, prava izvolitev potrebnih momentov, vse to ga visoko povzdiguje. A kdor ogleduje zdaj njegove slike, jih ne sodi tako ugodno, ker barve niso več tako jasne. Njegov kolorit je redkokedaj svetel in prikupljiv. Nove slike so bile živahnije, bolj bliščeče in zato prijaznejše; v teku poldruega veka je pa barva obledela in zastarela. Ko bi imel Mencinger Tizianov ali Murillov kolorit, bi seveda mogočnejše vplival na opazovavca. Kot risar in komponist pa se ne boji niti Murilla, ki mu je v mnogih ozirih podoben.

Seveda smemo Mencingerja nekoliko zagovarjati. Mencinger je živel v malem mestu, kjer ni bilo niti umetniških družb, niti šol, pa tudi ne velikih mecenatov. Tudi dobrih barv je bilo težko dobiti v malem mestu. Italijanski slikarji so jemali z doma barve s seboj, če so šli v tujino slikat, na pr. Tiepolo, ko je šel na Nemško, ker bi sicer ne mogli dobiti tako lepih barv. Če pa slika nima lepih barv, ji nedostaja pravo življenje, čeprav je živahno risana in umno sestavljena. Mencinger se je

moral zadovoljiti z barvami, ki so jih prodajali v Ljubljani, ali katere si je sam pripravil, zakaj iz Italije si jih naročati, bi bilo predrago. V bistvu pa so njegove barve trpežne, kakor je tudi platno močno, pravo domače platno. Na večjih slikah se še prav jasno vidi šiv, kjer sta dva kosa platna skupaj sešita.

Rdeča in modra barva se največkrat prikazujeta na Mencingerjevih slikah; za tema se pojavlja zelena, vijoličasta rumena, rujava, redkeje bela in lila.

Otenjeval je barve s temnejšimi različicami iste barve, le redko se kje vidi svetlejša barva.

Mencinger je napredoval do svoje smrti. Zadnje njegove slike se prištevajo k najboljšim.

Ali je imel Mencinger kakega učenca? Kakor tedanji mojstri sploh niso bili brez učencev, smemo sklepati, da tudi Mencinger ni bil brez njih. Ker se tedaj še niso dobivali slikarski pripomočki tako pripravljeni kakor dandanes, so morali mojstri imeti pomočnike in vajence, ki so jim donašali razne potrebščine, mešali barvo, podajali med delom in opravljali manj važna opravila. Zgodovinsko nam sicer ni znan noben Mencingerjev učenec, pač pa bi sklepali iz slik, da sta se pri Mencingerju učila Anton Cebej in Anton Fayenz.

Antona Cebeja sledimo po Kranjskem od l. 1758. do okoli 1774. Njegove slike, na pr. v Moravčah, so lepe in močno spominjajo na Mencingerja, samo da poteze niso tako krepke in določne, barve ne tako žive, oči bolj mehke.

Tudi Anton Fayenz je slikal prav podobno Mencingerju, barve in oči so do malega po njem posnete. Zasedujemo ga v Ljubljani od l. 1750. do 1765. Njegovih slik je le malo znanih. V Lozicah se nahaja njegova Pietá.

Posrednjih učencev je imel Mencinger več. Po njegovih slikah so se učili in se še uče slikarji; nekateri so ga prav pridno posnemali na pr. Lajer, še bolj pa Potočnik. Iz te podobnosti je najbrže nastala govorica, da so starši hoteli dati Ivana Potočnika Mencingerju v pouk. Ta pa se ga je branil radi svoje starosti in je nasvetoval, naj ga dajo na Dunaj na

akademijo, ker so mu ugajale njegove poizkušnje.⁴⁷⁾ Če pa pomislimo, da je bil Ivan Potočnik (1752—1835) ob Mencingerjevi smrti še-le v sedmem letu, spoznamo takoj, da na tej govorici ne more biti trošice resnice. Res je le, da je Potočnik Mencingerja posnel in nekaj njegovih slik obnovil.

Poldrugi vek že krije Mencingerjevo roko hladni grob, pa še vedno s častjo izgovarjamo njegovo ime. Čimbolj pa bomo njegova dela spoznavali, tembolj ga bomo čistili. V nesmrtnih delih živi njegov spomin.

Ivan Krst. Tkalčić.

Napisal Janko Barlè.

Ko se je v teku tridesetih let preteklega stoletja oglasil budilni klic dr. Ljudevita Gaja, vstalo je mnogo poklicanih in nepoklicanih delavcev in se trudilo, da preporodé hrvatsko književnost, katera je bila do tedaj v otročjih povojih. Dobre volje in ljubezni do dela ni nikomur manjkalo, njih delovanje vzbudilo je narod, vendar bilo je površno in brez prave znanstvene podlage. V teku let je navdušenost pojenjala in nastala je stagnacija. V šestdesetih letih pa se je zopet pokazalo nekoliko mož, kateri so se resnejše poprijeli dela in so, če tudi večinoma samouki, s svojo vstrajnostjo, marljivostjo in nadarjenostjo postavili temelje hrvatskemu znanstvu, katero se, posebno odkar jih je zbrala in združila Jugoslovanska akademija, tako lepo razvija.

Med temi možmi ni zadnji Ivan Krstnik Tkalčić, katerega je dne 11. aprila t. l. vzela neizprosna smrt hrvatski zgodovini in knjigi. Že v dijaških letih poprijel se je on z veliko ljubeznijo peresa, delal je ž njim vstrajno vse svoje življenje in odložil ga še le dan pred smrtjo, v trdni nadi, da ga drugi dan zopet prime. Pero mu je bilo iztrgano iz rok prej nego je mogel

---

⁴⁷⁾ P. pl. Radić: Letopis M. Sl. 1880, 43.

dovršiti svoje načrte, katerih je bilo še mnogo zasnovanih v njegovem plemenitem srcu. Voditeljici pri delu sta mu bili izredna marljivost in nevsahljiva ljubezen do rodne zemlje, do starodavne zagrebške škofije in pa do njegovega rojstvenega mesta — belega Zagreba. Brez opore, brez potokaza stopal je ta vestni delavec svojo pot, katero si je začrtal v zgodnji mladosti, in dosegel, čeravno samouk, da so v znanstvenem svetu pohvalno priznavali njegova dela in v njegovi domovini se ž njimi ponašali. Umril je Tkalčič, a spomenika ne potrebuje, najlepši, najtrajnejši spomenik so njegova znanstvena dela.

O Tkalčičevem življenju se ne da veliko povedati. Rodil se je 4. aprila l. 1840. v Zagrebu, v priprosti meščanski rodovini. Po dovršenih gimnazijskih naukih je stopil v semenišče in pel 14. kimovca l. 1862. novo mašo v župnijski cerkvi sv. Janeza Krstnika v Zagrebu. Tu je bil tudi krščen in v tej cerkvi so ob njegovem mrtvem telesu peli sv. mašo. Kot novomašnik je bil poslan za kapelana v Sisek, kjer je bil do l. 1867., ko je bil imenovan prebendarjem stolne zagrebške cerkve, kar je ostal do svoje smrti.

Na književnem polju oglasil se je l. 1859. kot bogoslovec v »Narodnih novinah« s člankom »Zagreb«. Zanimivo je, da mu je prvi spis bil iz zgodovine rojstvenega mesta, katerega zgodovino je preiskoval vse življenje in poznal jo kot nobeden drugi. O Zagrebu je izdal enajst debelih zvezkov zgodovinskih spomenikov. Malo je mest, katera bi imela za srednji vek zbranega toliko dragocenega gradiva kot Zagreb, zasluga je to pokojnega Tkalčiča. Čuden slučaj je, da je pokojnik zatisnil oči ravno onega dne, ko ga je hotel Zagreb izbrati za svojega častnega meščana in mu izročiti izdajanje spomenikov novega veka.

Že kot bogoslovec pripravljaj se je Tkalčič marljivo za svoje bodoče delovanje. Prebiral je natanko hrvatske zgodovinarje Farlattia, Krčelića, Mikocija in druga zgodovinska dela, izuril se v branju glagolice in starih rokopisov in marljivo dopisoval v »Narodne novine«. Tudi v »Katoliškem listu«

je priobčil l. 1861. večjo razpravo: »Slovjensko bogoslužje«, katero so precej prestavili na poljski in rusinski jezik. Ker je bil premlad, da bi mogel biti posvečen, namestili so ga v nadškofjski pisarni, kjer je marljivo preučeval zanimive zapisnike kanoniških vizitacij in Marcelovičeva regesta. Že tedaj napisal je v učiteljskem listu »Napredku«: Povjestnico hrvatsku«, katera je izšla tudi v posebni knjigi in s katero je hotel, kakor sam pravi, vspodbuditi hrvatske učitelje, da bi svojim učencem pripovedovali o slavni hrvatski zgodovini in jim tako ucepili ljubezen do domovine. Kot kapelanu v Sisku odprlo se je za njega zopet novo polje delovanja. Vživel se je popolnoma v zgodovino tega starega in slavnega rimskega mesta, zbiral je marljivo rimske starine in napisal tudi zgodovinsko povest: »Severila ili slika iz progonstva krščana«, v kateri je opisal razne poganske in krščanske običaje in preganjanja v 4. stoletju, ko je bil ondi škof sv. Kvirin. Ko se je l. 1863. slavila v slovanskem svetu tisočletnica sv. Cirila in Metoda, izdal je zopet posebno delo: »Tisučnica sv. Ćirila i Metoda«, v katerem je opisal življenje in delovanje naših aposteljnov in pa zgodovino slovanskega bogoslužja pri Slovanih, zlasti pa pri Hrvatih.

Posebno delavnost razvil je Tkalčić, ko se je l. 1867. preselil v Zagreb. »Katoliški list« ni imel odtlej pridnejšega sotrudnika, kakor mu je bil on. Bilo bi preobširno, da naštevam vse njegove razprave, priobčene v »Katoličkem listu«, s katerimi je zbiral gradivo za zgodovino zagrebske škofije, katero je hotel napisati. Naštel bodem tu le nekatere: »Nekoji pre-kobrojni biskupi zagrebački« (l. 1870.); »Zametak i staro lice sjemeništa zagrebačkoga« (leta 1870.); »Utemeljenje biskupije zagrebačke« (leta 1871.); »Gdje je stojao stari Zagreb i stolna mu crkva« (l. 1873.); »Stope glagoljaške u biskupiji zagrebačkoj« (l. 1873.); »Nekoji oltari u stolnoj crkvi zagrebačkoj« (l. 1876.); »Veliki tjedan po starom zagrebačkom obredu« (l. 1881.); »Sbor prebendarah prvostolne

crkve« (l. 1884.); »Biskupi zagrebački do XVI. veka« (l. 1892.); »Stari bogoslužni obred u stolnoj crkvi zagrebačkoj« (l. 1895.); »Tisak bogoslužnih knjigah staroga zagrebačkoga obreda« (l. 1895.) i. t. d. Mnogo je sodeloval tudi pri beletristiškem listu »Viencu«, ko mu je bil urednik znani Avgust Šenoa. Omeniti moram posebno daljšo njegovo razpravo: »Zagreb do XVI. veka« (l. 1881.), katera je vzbudila splošno zanimanje.

Kot kapiteljski arhivar preiskal je Tkalčić na drobno bogati kapiteljski in nadškofijski arhiv, a sad njegovega preiskovanja sta dva važna zbornika gradiva za zgodovino zagrebške škofije, katera je izdal l. 1873. in 1874. pod naslovom: »*Monumenta historica episcopatus Zagrabiensis*« in s tem vzbudil pozornost tudi v tujem svetu. V prvem zvezku (str. XXII. + 280.) zbral je listine od l. 1134.—1299., v drugem zvezku (str. XIV. + 159.) je pa priobčil zbornik pravic in privilegijev zagrebškega kapiteljna, katerega je sestavil okoli l. 1334. umni Ivan arhidjakon goriški, kanonik zagrebški. L. 1869. napisal je po naročilu kapiteljna zgodovino starodavnih Varaždinskih Toplic, katere so sedaj lastnina kapiteljska in l. 1885. izdal je v posebni knjigi zgodovinski opis zagrebške stolnice pod naslovom: »*Prvostolna crkva zagrebačka nekoč i sada*«. Pokojnik je bil zelo navdušen zagovornik staroslovenskega cerkvenega jezika, preiskoval je razvitek staroslovenske službe božje in marljivo zbiral vse zgodovinske spomine, kateri so se ohranili o glagoljaših v zagrebški škofiji. Sad njegovega raziskovanja je lepa knjiga »*Slavensko bogoslužje*«, izdana l. 1904., katera je vzbudila mnogo zanimanja in dala povod, da se je o glagolici tudi drugod mnogo pisalo in razpravljalo. Marljiv sotrudnik in zvest prijatelj je bil Tkalčić tudi »*Obzoru*«, v katerem je priobčil več razprav in zgodovinskih črtic. Sad mnogoletnega preiskovanja je najstarejša zgodovina zagrebške škofije, katero je lani v »*Obzoru*« priobčil. Zadnje njegovo delo v »*Obzoru*« je zanimiva monografija o grobovih v zagrebški stolni cerkvi, katero je priobčil letos v velikonočni številki.

Književna sila, kakoršen je bil Tkalčić, je prav prišla tudi jugoslovanski akademiji, katera ga je že l. 1875. izbrala za člana dopisnika, l. 1882. za svojega arhivarja in knjižničarja, in l. 1883. za pravega uda. Akademski arhivar in knjižničar je bil do l. 1896., ko se je na tej službi prostovoljno zahvalil, zato ker se je akademija vdeležila budimpeštanske milenijske razstave in poslala tja neke važne listine. Tudi v akademiji je Tkalčić lepo sodeloval. V »Radu jugosl. akademije« priobčene so njegove razprave: »Borba naroda hrvatskoga za anžovinsku kuću (knj. 34.), »Preporod biskupije zagrebačke u XIII. veku (knj. 41.), »Odpor i buna radi desetine u biskupiji zagrebačkoj u XIV. veku« (knj. 49.), »Ivan, arhidijakon gorički, pisac u XIV. veku« (knj. 79.), »O stanju više nastave u Hrvatskoj« (knj. 93.), »Parnice proti vješticama u Hrvatskoj« (knj. 103.). Tudi v »Starinah« priobčil je Tkalčić več zanimivih doneskov. Med drugimi omenjam samo: »Liber de introitibus stationum communis Ragusii« (knj. 8.), »Dva inventara stolne crkve zagrebačke iz XIV. i XV. veka« (knj. 13.), »Prilog za poviest zagrebačkih sinodah (knj. 16.) i »Izprave o progonu vješticach u Hrvatskoj« (knj. 25.) Leta 1875. poslala je akademija Tkalčića v Dalmacijo, kjer je bil že l. 1873. po naročilu društva »za jugoslavensku povjest i starine«, da prepiše v Dubrovniku tako zvane »Libri reformationum« dubrovniške republike iz XIV. stoletja. O svojem znanstvenem potu v Dalmacijo poročal je v Radu (knj. 35.): »Izveštaj o arkivarskih iztraživanjih u Dalmaciji«. Tkalčić čital je tudi več razprav v akademiji, tako: »O hrvatskih Templarih«, »Avgustin Kazoti, biskup zagrebački«, »Višji prosvjetni hrvatski zavod u Bolonji« in »O staroj zagrebačkoj trgovini«. Zadnjo razpravo je ravno prirejal za tisek in mislil, da jo dovrši prav do onega dne, ko ga je pokosila smrt.

Ko se je preporodilo hrvatsko arheološko društvo, izbran je bil Tkalčić za pravega podpredsednika in napisal je v dru-

štvenem »Viestniku« več razprav o cistercitskih in pavlinskih samostanih na Hrvatskem. Sodeloval je tudi pri »Viestniku zemaljskoga arkiva«, uredil in spopolnil: »Series episcoporum« v diecezanskem šematizmu in napisal za društvo sv. Jeronima več poljudnih zgodovinskih člankov.

Največje in najznamenitejše Tkalčičevo delo so pa: »Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba, prestolnice kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske«. Malo mest je, katera bi imela tako zanimivo in burno zgodovino, kakor je zagrebška. Zagreb je imel v preteklosti dve svobodni oblasti, mestno (civitas montis Grecensis — Gradec) in pa škofovsko in kapiteljsko, kateri je delil potok Medveščak ali Cirkvenica. Med tema oblastima bilo je v srednjem veku mnogo krvavih prepиров in tekmovanja. Zagreb je bila tudi znamenita trgovinska in kupčijska točka in bilo je v njem naseljeno obilo Italijanov, Nemcev, Slovencev in Ogrov. Tudi kot prestolnica mogočnega škofa in bogatega kapiteljna in sedež kraljevine imel je Zagreb važen značaj v zgodovini. Zato je pa zagrebško mestno poglavarstvo v svoji seji od 6. malega travnja 1883. odločilo, da izda sredovečne zgodovinske spomenike, in je to težavno ali častno delo izročilo našemu Tkalčiču. Pripravnejšega moža za to opravilo bi pač ne bilo moglo dobiti. Njegova znanstvena spretnost in pa ljubezen do dela in domače zgodovine, pred vsem pa izredna natančnost in vestnost bile so jim porok, da bode Tkalčič to delo zmagal in zvršil. In to je tudi storil. Leto za letom so izhajali v svet debeli zvezki in čem več jih je bilo, tem bolj je Tkalčič hitel, kakor da bi se bal, da ga smrt ne prehití. In res letos je izšel enajsti zvezek tega dela in s tem zvezkom je bil dovršen srednji vek.

Prvi trije zvezki obsegajo listine, katere se nanašajo na zagrebško zgodovino in sicer:

- I. zvezek (l. 1889. str. CCXIX + 519) listine od l. 1093.—1399.
- II. » (l. 1894. str. CCXLIII + 587) » » l. 1400.—1499.
- III. » (l. 1896. str. CXIX + 368) » » l. 1500.—1526.

Naslednjih pet zvezkov prinaša nam knjige sodnih povabil in oseb (libri citationum et sententiarum) in sicer:

- IV. zvezek (l. 1897. str. XXVII + 398) listine od l. 1355.—1365.
- V. » (l. 1898. str. XXX + 395) » » l. 1375.—1391.
- VI. « (l. 1900. str. XXXI + 535) » » l. 1412.—1448.
- VII. » (l. 1902. str. XLIII + 534) » » l. 1450.—1480.
- VIII. » (l. 1902. str. XXV + 281) » » l. 1481.—1526.

A zadnji trije zvezki popisujejo nam mestna posestva (libri fassionum seu funduales), a na koncu so še neki inventari in računi.

- IX. zvezek (l. 1903. str. XXXIII + 387) listine od l. 1384.—1440.
- X. « (l. 1904. str. XXVII + 309) » » l. 1441.—1470.
- XI. » (l. 1905. str. XXXIII + 352) » » l. 1471.—1526.

Ne bodem zračunaval strani in tudi ni potreba, saj bode vsakdo spoštoval moža, kateri je v razmerno kratkih letih in mučen od dolgotrajne in nadležne bolezni vse to dragoceno zgodovinsko gradivo zbral in lastnoročno prepisal iz starih obdelelih listin in oglasanih zapisnikov. In kako vestno je delal! Vsako korekturo je obavljal po originalu. Koliko gradiva je tu nakupičenega, sprevidel bode vsakdo, kdor vsaj površno pogleda v obširne uvode, v katerih je Tkalčić povedal najvažnejše stvari, katere obsegajo ti spomeniki, ali pa v natančno kazalo, s kakršnim se more ponašati le malokatera knjiga. Tu najdeš dragocenih doneskov za politično in cerkveno zgodovino, še več pa za kulturno zgodovino srednjega veka, katera je še tako malo preiskovana. Tkalčić je podal tu obilno gradiva, a poznejših zgodovinarjev naloga bode, da to gradivo porabijo in obdelajo.

Tkalčić je bil vesten in natančen delavec. Vsako svojo razpravo je predelaval in pisal po dvakrat, po trikrat, zapisal je le ono, o čemur se je sam iz listin prepričal. Njega bode mogel kateri od bodočih zgodovinarjev popolniti, ali bistveno popravljati ne, ker ni delal napak. Čeravno je na hrvatskem književnem polju storil mnogo, vendar je bil skromen in

pomagal je vsakemu rad z nasvetom, z doneski in s knjigami. Spomin je imel izredno dober, zapomnil si je dobro, kar je kje čital, pa so za to pisatelji radi prihajali k njemu in se mnogo z njim okoristili. Delal ni zaradi imena in slave, nego za to, ker ga je na to silila ljubezen do domače zgodovine, katera se je porodila v njegovem mladem srcu že v dijaških letih in rasla od dne do dne, kakor se je širilo njegovo duševno obzorje in čem jasnejši mu je bil pogled v preteklost.

Umrli je. Premoženja ni zapustil, pač pa bogato knjižnico in pa lepo število del, katera bodo je imela trajno ceno na polju hrvaške književnosti. Slava takemu možu!

Pohlinova „Bibliotheca Carnioliae“ v rokopisu licejske knjižnice.

Objavlja dr. Ivan Prijatelj.

V lanski knjigi Matičnega »Zbornika« se bavi dr. Fran Ilešič v podrobni študiji s to prvo zgodovino slovenskega slovstva in prihaja glede na njen licejski prepis k naslednjim zaključkom :

- a) Rokopis ljubljanske licejske knjižnice je bil prepisan iz izvirnega Pohlinovega rokopisa, ki je po smrti Pohlinovi prišel v knjižnico Terezijanišča na Dunaju.
- b) Prepisan je bil izvestno pred l. 1803., zakaj tega leta je »Bibliotheca Carnioliae« izišla v tisku in bi bilo jedva verjetno, da si je kdo preskrbel prepis Pohlinovega dela, ko je bilo že tiskano, premda pl. Sartori »Catalogi editionem ad centum solum exemplaria restrinxit«.
- c) Kdo si je dal Pohlinovo delo prepisati, tega ne morem povedati. Mislili bi lahko na barona Žigo Cojza, iz čigar knjižnice je prepis dobila ljubljanska knjižnica. Tudi prepisovavci mi niso znani.
- d) Po letu 1803., ko je delo že izišlo v tisku, je nekdo ta rokopis popravljaj; rabil je tisk iz leta 1803. in izvirni

rokopis terezijanske knjižnice. Poprava je le delomična, tudi v vnanjostih je ostal rokopis brez enotne uredbe«.

Do teh sklepov je prišel dr. Ilesič na podlagi skrbnega proučevanja notranjih podatkov rokopisa. Zunanja zgodovina prepisa mu ni bila znana, a nahaja se v Kopitarjevih pismih na Cojza, ki jih imam na razpolago od dvornega svetnika Jagića, da jih uredim za 4. zvezek »Istočnikov«.

Naj slede tu v kronološkem redu izpiski iz Kopitar-Cojzovega dopisovanja, tičeči se omenjenega prepisa:

Dne 5. decembra 1808 (ravno en mesec po svojem prihodu na Dunaj) piše Kopitar Cojzu:

»Für meinen Slavismus habe wieder eine interessante Bekanntschaft gemacht, die vom Geistl. Herbiz, der ein As-slinger, und nun Theresianischer Bibl. Custos ist. Ausser einer Menge Sprachen, wie sogar Englisch, versteht er auch Botanik. Er besitzt Popowitsch's Papiere in copia, in etwa 10 Cajetschens, war P. Marci guter Bekannter, hat von ihm auch das MS. der Bibliotheca Carniolica erhalten, so sein Collega an Theresiano, H. v. Sartori (nicht der Redact. der Annalen) seinem von aussen prächtigen Catalog der Theresianischen Bibl. in 13 Quartbänden, wider Herbiz's Willen angehängt hat; H. ist ein vortreffl. Kopf; er sieht Marci Miserie ein, und wollte diese Bibliotheca Carniolica erst kritisch reinigen und vermehren lassen durch Krainische Gelehrte: er dachte selbst an E. G. Haus etc. Nun haben wir so abgeredet, das ich E. G. diesen Anhang einzeln, von dem Ex. des P. Herbiz, so er noch ungebunden besitzt, kommuniziren soll, damit E. G. beurtheilen, ob es der Mühe werth wäre, ihn in Laibach extra abdrucken zu lassen, und die Gelehrten durch Vertheilung zu Ergänzungen einzuladen. — In dem Prachtwerke macht diese Bibl. Carn. 14 Bogen aus. E. G. erhalten diess Stück mit der nächsten Rimesse von Beck, zur gelegentlichen Rücksendung, damit Herbiz's Catalogs-Exemplar komplet bleibe: allenfalls könnten E. G. es copiren lassen, auf den Fall, dass E. G. die Idee des H. Herbiz gutheissen, und das Ding abdrucken

lassen. — Ich habe darin folgendes gelernt oder auffallend gefunden: (našteva zanimivosti v 21. točkah).

Že poprej (12. novembra 1808) je bil poprosil Kopitar Cojza naj mu pošlje za ogrskega zgodovinarja Engela notico nekega Breckerfelda o graščini Mehovo iz »Laibacher Wochenblatt« - a.

Dne 10. decembra mu jo Cojz obljublja poslati v kratkem in pristavlja: Bei dieser Gelegenheit ist wieder der Wunsch in mir rege geworden, alle Krain betreffende Notizen aus den Laibach. Wochenblättern extrahiren, und frisch auflegen zu lassen. Vodnik hat jemand gefunden, der die gantze Sammlung besitzt, und sie mir leihen will. Zur Übersicht des wenigen, was es immer seyn mag, wird dieser Neudruck doch taugen.

O Pohlinovem delu pa mu piše:

Dem Abbé Herbiz meine Verehrung! Mit wahrer Sehnsucht erwarte die Bibliothecam Carniolicam! Ich werde sie unfehlbar mit den vaterländischen Wochenblatts-Sachen untereinstens abdrucken lassen, und das Original sorgfältig verwahrt zurücksenden. Unter den 21 Punkten, die Sie mir daraus als neue Daten extrahirt haben, finden wir einige, die ich und Vodnik trefflich kommentiren werden.

Dne 23. decembra pa sporoča Kopitar, da Sartorijevega natiska »Pohlinove Biblioteke« ne more poslati Cojzu, ker se Herbec boji zanj: Marci Bibliotheca werde ich E. G. nur in Abschrift schicken können, weil P. Herbiz zwey Tage darauf ängstig geworden ist, es könnte ein Unglück möglicherweise mit seinem Exemplar passiren: ich drang nicht auf seine erste Einwilligung, weil ich niemanden geniren mag und darf, und auf den Fall eines Abdrucks müsste ohnehin dem Drucker eine Abschrift in die Hände gegeben werden, um das gedruckte nicht zu ruiniren. Und zwar liegt diese Bibliotheca deswegen schon 8 Tage bei Supanzhizh, der sich selbst erboth, um während er auf Entscheid seiner Bittschrift wartete, etwas zu thun zu haben, und — zu verdienen: aber ein neues Unglück: er hat sich beim Feuermachen aus einem Phosphorflacon die

Finger verbrennt, und vorgestern ist er noch dazu überfahren worden, ohne jedoch gefährlichen Schaden, nur das Bett muss er hütten. Ich werde auch da kurzen Prozess machen (so wie E. G. beim Bogen *Y*, wofür auch ich aufrichtig danke¹⁾), und mache die Abschrift selbst, in 14 Tagen. Dieses Werk wird der Sammlung der Carniolicorum einen besonderen Werth geben, besonders, wenn die Kritik auch mitkommt.

Nato odgovarja Cojz dne 14. jan. 1809: »M. Bibl:^a Carn:^a wird früher oder später gleich willkommen seyn. Versparren sie diese Arbeit auf Suppantischitz's Genesung, und verlihren sie nicht selbst Zeit damit! Herbitz hat Recht, dass er sein gedrucktes Exemplar weder auf die Reise, weder in schmutzige Hände der Setzer wagen will. Was kostet dann ein ganzes Exemplar des Teresianischen Bücher - Cataloges in Franz-Bänden.

Preden je še Kopitarju došlo to Cojzovo vprašanje, glede tiskanega eksemplarja, je mogel že javiti svojemu pokrovitelju, da je prepis gotov. Dne 17. jan. 1809 piše: Die Bibliotheca Carn. des P. M. ist nun zwar ganz kopirt, etwas von Supanzhizh, etwas von mir, das meiste aber von einem gewissen Lushan is lofhke fare. Ich konnte sie aber dem gegenwärtigen Pakett nicht mitgeben, weil ich sie mit dem MS. des P. Marcus auf der Theresianer Bibl. konferiren muss, indem Herbiz sagt, der Abdruck sey voll Fehler. Herbiz ist ein alter Freund von P. Marcus, ich muss mich also gefasst halten ihn allenfalls nach der Erscheinung der Grammatik zu verlieren: ohnehin scheine ich ihm etwas ungelegen zu seyn, da ich gleich bei der ersten Visite meinen Wunsch äusserte, Entree in Gr. Ossol^{**}, Bibl. zu bekommen, unwissend, das er, Herbiz, provisorisch Bibliothekar ist, und vielleicht abgelöst zu werden, besorgen mag, um so mehr, da er just gespannt ist mit Oss^{***}.

Na to je odgovoril Cojz dne 24. jan. samo naslednje: Bibl. M.^{ci} eilt mich nicht. Herbitz muss Freund bleiben.

1) Tiče se korekture Kopitarjeve gramatike.

Glede na prejšnja Cojzova vprašanja o tiskanem eksemplaru in njega ceni odgovarja Kopitar v pismu z dne 1. febr. 1809: Supantschitsch war so glücklich bei einem Buchbinder aus einem manken Ex. der Sartorischen Cataloge (der f 120 kostet und nichts nutz ist, weil z. B. eine Geschichte der Egeln untern den Theologicis (Engeln) steht & talia) die Bibliotheca des P. Marcus um f 5 zu entdecken, die er für B.[aron] Erb.[erg] gekauft hat. Sobald ich einmahl Zeit finde, die für E. G. gemachte Abschrift mit dem Original des Theresianums zu kontroliren, item Herbiz's Supplemente dazu nachzutragen, schicke beides, auch das B. Erb. Exemplar zur Einsicht, nach Laibach.

Kakor se vidi, je hotel Kopitar ne samo kolacijonirati prepis po Pohlinovem izvirniku, ampak mu dodati tudi neke »dodatke«¹ Herbčeve. Ali tudi tega ni storil sam, ampak je naročil vse tovarišu Zupančiču. Prim. njegovo pismo Cojzu z dne 3. marca 1809: Supantschitsch ist recht übel daran; die einzige instruction, die er hatte (à f 15 und 2 Mahl wöchentlich essen) ist ihm zur Landwehr: nun erwartet er bessere Zeiten nach Ostern: ich habe ihm bereits f 14 kleinweis vorgestretcht, um dass er nicht Hungers sterbe: Lamberg soll herkommen, von dem erwartet er auch welche Unterstützung, da er ihm die Wienerreise so leicht geschildert: schwerlich kriege ich von den f 14 je was wieder: ich habe auch nicht darauf gerechnet: aber wenigstens will ich die Kollation der Bibliotheca Carn. mit dem MS. des P. Marcus auf der Ther. Bibl. und Eintragung der Herbizschen Supplemente, für Zahlung gelten lassen. Supantschitsch besorgt diess alles, da er beinahe täglich bei Herbiz ist und seyn kann. Gegen mich ist Herbiz immer kälter: vielleicht ist dies so seine Art, oder ist er, wie andere glauben, eifersüchtig auf mich wegen Ossolinsky, wo er der Nothbibliothekar ist: wenigstens sowiel ist gewiss, dass als Engel gegen Supantschitsch und Herbiz im Theresiano von mir und seinen Absichten bei mit mir bei Ossol., sprach, dieser (Herbiz) ihn dann unter 4 Augen ansprach, von

dieser Idee abzustehen! Ipse Engel mihi dixit! Habeat sibi. Ego mea me virtute involvo.

Na to hladno razmerje med Hercem in Kopitarjem misli Cojz v prihodnjem pismu z dne 8. marca, ko pravi: *Gehen Sie ihren Weg fort, unbekümmert um alle Kleinlichkeiten. Glede Zupančiča pa mu piše: Helfen Sie dem armen Suppantšitsch immerhin fort auf meine Rechnung, und benützen Sie danebst Seine seine Aushülff zum Abschreiben und Kollationiren.*

Kljub temu, da je bil torej prepis že 17. jan. 1809 gotov, je ležal še poldrugo leto pri Kopitarju. Najbrž ga Zupančič ni bil kolacijoniral in mu tudi ne pripisal Herbčevih dodatkov, a Kopitar sam tega ni hotel storiti, ker je bil — kakor se dá sklepati iz poznejših pisem, v katerih se nikjer več ne spominja terezijanskega kustosa — pretrgal vsako občevanje s Hercem.

V avgustu prihodnjega leta se je odločil poslati prepis v Ljubljano. (Prim. pismo z dne 25. avg. 1810: *Mit diesem nächsten Pakett kommt auch Marci Bibliotheca Carniol.*)

Po privedenih izpiskih bi se dali Ilešičevi zaključki popraviti in dopolniti približno tako-le:

- a) Rokopis ljubljanske licejske knjižnice je bil prepisan po tisku, ki ga je 1803.² priredil Sartori po Pohlínovem

²) »Ta tisk iz l. 1803 je bil do sedaj naši literarni zgodovini sploh neznan«, pravi dr. Ilešič s posebnim poudarkom na koncu svoje razprave (str. 22). Temu ni tako. Omenja ga že Kopitar v opombi k svoji slovnici na str. 444, katera je znana tudi drju. Ilešiču, ker jo citira na str. 20. Kopitar pravi razločno: »P. Marcus nimmt in seiner Bibliotheca Carniolica, die als Anhang zu dem v. Sartorischen Cataloge der Bibliothek des Kaiserl. Theresianums 1801 (letnica prvega zvezka) herausgekommen ist, etc. Tisk omenja tudi Šafařík na str. III. jugoslovanske slovtvene zgodovine: »Des P. Marcus Pohlín Bibliotheca Carniolicae . . . . abgedruckt in dem Catalogus bibliograph. libror. in Bibliotheca Caes. Reg. & equestris academiae Theresianae extantium (von Jos. von Sartori). Wien 1802—1806, (pravilno 1801—1806). 4°. 14 Bde. Šafařík je izvedel za ta tisk od Čopa, poslednji pa iz navedene opombe Kopitarjeve. Prim. Kunšičeve »Doneske« v Matičnem »Zborniku« I. str. 140, kjer je ponatisnjena Čopova pripomnja Šafaříku: »Vid. Kopitar S. 444 sq. Ich ersehe erst aus dieser Stelle, dass diese

rokopisu. Ta rokopis je dobil Sartori od svojega kolege v Terezijanišču, kustosa Herbeca, Slovenca in prijatelja patra Marka, od katerega ga je dobil Herbec kot darilo med živimi. Kam je prešel rokopis po Herbčevi smrti, se ne vé.

- b) Prepisan je bil koncem leta 1808. in začetkom l. 1809., torej 5 let po tisku, z namenom, da ga kritično očiščenega in povečanega na novo izdado slovenski (kranjski) znanstveniki pod pokroviteljstvom barona Cojza. To idejo je dal Herbec, poprijel se je je Kopitar in pridobil zanj tudi Cojza, ki pa sam ni imel (zelo redkega) tiska Sartorijevega in mu je zato Kopitar oskrbel prepis.
- c) Prepisovavca sta bila dva slovenska tovariša Kopitarjeva na Dunaju Zupančič in Lužan³⁾ ter Kopitar sam.

Bibl. Carn. bereits gedruckt ist. Das Original MS. derselben soll sich in der Bibliothek des Theresianums in Wien befinden (nach Alter im Intell. Bl. der Annalen d. öst. Lit. 1803, S. 113).« Tudi ta Čopova notica je sigurno znana drju. Ilešiču, ker je bil najbrž po nji opozorjen na Alterjev članek. Zato se mi tembolj čudno zdi, kako more gosp. profesor trditi, da ta tisk naši literarni zgodovini doslej ni bil znan, ko sta ga vendar poznala oba naša najboljša literarna zgodovinarja prve polovice XIX. stol. in ga v svojih knjigah tudi navedla.

³⁾ Lužan je bil reven jurist »iz loške fare«. V svojem pismu z dne 17. jan, 1809 pravi o njem Kopitar: »aber dieser arme Lushan leidet selbst an Hunger«, — Drugi prepisovalec je znani Janez Anton Zupančič, ki je leta 1807 izdal nemškega Pegama in Lambergerja in 1818 »Izlet iz Celja v Sevnico«. Na Dunaj je prišel koncem nov. 1808. Poprej vzgojitelj v plemiških hišah je bil vložil sedaj prošnjo postati škotski menih in je čakal na Dunaju, da mu jo rešijo. Dve leti poprej je hotel postati piarist. »Sie trauen ihm aber nicht recht« pravi Kopitar (v pismu za Cojza 20. nov. 1808.) Prihajal je vsak dan h Kopitarju na stanovanje. Podpiral ga je na Dunaju lastnik fužinskega gradu pri Ljubljani in cesarjevičev odgojitelj baron Erberg z mesečnimi 15. goldinarji, »ihm aber dafür eine Strazza über alles was ihm Kraim betreffendes aufstossen würde, zu führen aufgetragen habe: ich möchte auch — je prosil Kopitarja baron — in Compagnie treten, welches ich sehr gerne thun werde (d. h. in die Compagnie der Strazza, nicht der f. 15)«. Erberg se je zelo zanimal za posvetno zgodovino Kranjske. Zbiral je gradivo za zgodovino glagolizma

d) Prepis je popravljajl Zupančič po izvorniku, česar pa ni dovršil, kakor tudi ni pripisal Herbčevih dodatkov. Radi diferenc s Herbceem ni tega storil tudi Kopitar, in »rokopis je ostal brez enotne uredbe«.

Iz stiškega arhiva.

Priobčil Ivan Vrhovnik.

I.

Dve slovenski prisegi.

IZ zasebne roke — prijazni izročitelj je ljubljanski restav-
rater A. Rasberger — sta mi došla dva ostanka nekdanjega
stiškega samostanskega arhiva. Bila sta na isti poti, kamor je
izginilo za vselej že toliko pismenih svedokov naše minulosti.
To sta dva sešitka v folijski obliki.

na Kranjskem in mislil celo na delo o kranjski kulturni zgodovini. Kopi-
tarja je prosil, naj mu pomaga »zbirati knjige in naslove v Ljubljani
natisnjenih knjig.« Zupančiču je šlo trdo na Dunaju. Cojz je pisal Kopi-
tarju, naj mu pomaga na njegov račun. Do 14. apr. 1809 mu je bil posodil
Kopitar 21 goldinarjev. Vtem je dobil upanje na službo na celjski gim-
naziji. (»Dem Sup** habe in allem bisher f 21 vorgestreckt: er hat nur
eine Stunde lection à f 16. monatlich, hofft aber in 2 Monathen eine
Professur in Cilli expectiren zu dürfen«.) Vkljub temu, da mu je
Kopitar poleg posojil prepustil tudi njemu ponujano mesto domačega
učitelja s prosto hrano in stanovanjem ter dvesto goldinarji plače, je bil
Zupančič v taki stiski za denar, da je po odhodu barona Erberga dne
28. aprila, ko je poslednji spremljal pred Napoleonom bežečega cesarjeviča
v Waizen, šel in prodal dve dragoceni knjigi iz baronove knjižnice starinarju.
Knjigi — Karionov Bukvar in neki glagolski Koledar — je odkupil Kopitar
in ju poslal Cojzu v Ljubljano. Pozneje je Erberg knjigi zopet odkupil od
Cojza. Ta afera meče na »pesnika« (kakor imenuje Kopitar Zupančiča)
čudno luč, in umevno je, da je mogel Kopitar njegov odhod v Celje spo-
ročiti Cojzu 8 nov. 1809. z besedami: »Supanzhizh geht morgen als pro-
visorischer Prof. des Gymnasii zu Cilli recht froh von hier: schwerlich
kriege ich je was von den f 32, die ich ihm in kleinen Parthien vorge-
streckt habe: mir gefällt sein Treiben und sein Charakter gar nichts:

Prvi šteje 77 paginiranih in 9 nepaginiranih strani. Na zunanji strani nosi napis: Thom No. XVIII. | der | Verbriefungen. Druga stran je prazna. Na tretji je od raznih pisalcev izvirajoča beležka: Verbriefungsprotokoll. Bledeje in z drugo roko je zapisano pod to besedo: Protocoll. | Vom 12ten 10br 1759 bis 18ten Mörzen 1760 | S črnejšim črnilom in krepkejšimi potezami je dostavil drug pisec tudi semkaj številko zapisnikovo: Tom: Nro. XVIII. Četrta stran ni porabljena. Na peti se začne paginacija. V gorenjem desnem voglu stoji: Fol. No. 1. Kakor je različna pisava na navedenih naslovnih straneh, tako je enotna v zapisniku samem: povsod enako obledelo črnilo, povsod iste podolgaste poteze.

Kakšna je vsebina omenjenemu zapisniku? Tu so zabeležene tožbe, ki se je bavilo ž njimi stiško patrimonijalno sodišče; vmes je mnogo ženitnih pogođb sklenjenih od podložnikov stiškega samostana. Najprej se pri tožbah navaja datum, nato tožnik z tožencem vred, potem vzrok tožbe in naposled razsodba. Za zgled navedem tu takoj prvo točko. Glasi se doslovno takole:

Stift Sittich den
12ten 10br 1759

Anthon Flethen
Ca
Jacob Fobian

Vmwillen an einem verkaufften Poar Ochsen |
annoch schuldigen 15³⁴ 4₁ tl Cronnen |
beklagter gestehet die Schuld |

Abschied

Der Kläger hat seine geklagten Sprüch erstanden und |
behoobt.

---

vielleicht sammelt er uns indessen doch Steyrische Volkslieder!« O prodanih knjigah ni izpregovoril nikoli Kopitarju besedice. »Nulla fides homini!« vzklika zato Kopitar in je vesel, da se nekdanji ljublj. študijski ravnatelj Wilde povsem strinja ž njim v sodbi o Zupančiču: »Wilde räsounirte mir über Sup**zh's Uncharakter gerade so, wie ich denke; diese Harmonie mit einem der überkrainischesten Menschenkenner me rassure d' autant plus.« (6. junija 1810.)

Na 7. strani se omenja prodaja Jurija Unkarja (Vnkar) kočee pri Sv. Štefanu, ki jo je prodalo sodišče dne 22. grudna 1759 in jo je dobil v last najboljši ponudnik Lovre Butara (Laure Wutara) za 18 in pol krone. Upniki — devet jih je bilo — so ostali na škodi, ali nekaj so vendar le prejeli.

Na 8. strani se nahaja prepis pisma šentviškega župnika Jožefa Ignacija Markoviča (Markouitsch), ki naznanja, da sprejme dediščino Jurija Spendala (Spendau), stiškega podložnika na Koreniki, namenjeno v pobožni namen. Opat Viljem sprejme z dekretom od dne 27. grudna 1759 oglasitev za dediča in ukaže, da naj se šentviškemu župniku prisodi zapuščina.

Iz ženitnih pisem — 21 jih je v imenovanem zapisniku — je razvidna dota, ki so jo pred poldrugstoletjem dajali podložniki stiškega samostana. Največja dota v gotovini je bila 300 gld. nem. veljave; potem 200 gld.; 160 gld. ali 80 kron; v štirih slučajih po 100 gld.; 70 gld.; pri štirih zakonih po 60 gld. Mica Marin je dne 2. svečana 1760 privela svojemu ženinu Butari (Wutara) kravo in mu poklonila vinograd »in Vafchen-thal« za doto. Ženin Matija Gliha je dal nevesti vdovi Urši Gorjanec (Gorianz) iz Velike Loke (Grosslok) 90 kron in 100 mernikov žita za doto. Najmanjša dota je znašala 9 gld. nem. veljave.

Na 43. in 44. strani zapisnika je ohranjena slovenska prisega, storjena dne 21. svečana 1760, pod zaglavjem:

Formula Juramenti.

Jest Jury Lochkar parseschem eno pravo zisto, nu pravitschno Parfego Wogu Ozeto. Sinu, jenu Wogu Suetimo Duchu, da jest neifsam Jacobu Jerthu oblubu, jenu tudi schnim neifsam sglihau (, da — prečrtano) okuli svetiga Primoscha letu pafsanu leitu 1759, da jest nemu letu skufi moiga Sina jenu nigova scheno kanzo odsetu schitu (S: 20 — prečrtano) Sducisetem Mernikam otschem platschati, toku kokar meni Wuch Oze, Sin, jenu Wuch

S: Duch, tudi nigova pras Madesche spozeta Diviza Mati Maria ufsi Suetniki, jenu Suetnize sdei, jenu na mojo posledno uro jenu zafs pomagajte amen.

Druga prisega od 13. dne sušca 1760 se nahaja na 67. strani:

Formula Jurandi.

Jest Urscha Glihaukau (v nemškem slovilu se zove: Urscha Glichin) parseschem Wogu Ozetu, Sinu, jenu Suetimu Duchu eno pravo zisto pravitschno parsego, da sam jest prad Anschete Morauza (po tem kir je on s: lacham u mojo hischo parschu, jenu mene na prauleu, da imam Lachu dinarie pofsoditi) devet Cronn na mifo poloschilla, jenu nemu diala, tu fo dinary, par vas ich bom iskala, jenu ne par lachi, taku kokar meni Wuch, Otsche, Sin, jenu Sueti Duch, nigova pras Madesche pozeta Diviza Mati Maria, ufsi Suetniki, jenu Suetnize sdei, jenu na mojo posledno uro pomagajte amen.

Omeniti treba še listka, ki tiči med 28. in 29. str. zapisnika in je privezan vanj. Na njem se bere, da je dne 1. svečana 1760 dovolil stiški opat Boštjanu Selanu, fužinskemu podložniku, stanujočemu v Javorju (in Jaor), da sme vzeti les »Sa Rantouje« iz gozda »Fleischerska Draga«, zato pa mora dati dvojico dobrih kopunov.

II.

Davčni zapisnik.

Drugi sešitek obsegajoč 14 folijskih pol je na prvi, zunanji strani označen z: Steuer Register. | Deß Löß: Stiffst Sittich Uon Temmeniz | ambt. De Anno 1751. | Temmeniz Ambt. Druga stran je prazna. Na tretji se prične zapisnik podložnikov razvrščenih po vaseh. Razpredelki narejeni s svinčnikom so na vsaki strani trije. V

prvem je zabeleženo, koliko davka in kdaj ga je plačal podložnik. V drugem, srednjem stoji njegovo ime in posestvo: zemlja, mlin, koč, davku podvržena. V tretjem razpredelku je zapisano, koliko so dotičnemu posestniku odmerili davka brez kontribucij.

Davčni zapisnik z golimi številkami — to je pač suhoparna reč; a kako zrnce se da vendarle izluščiti iz njega. Zanimiva so vaška imena. Mnogo jih je v nemški obliki navedenih — v taki obliki, ki je že izdavna pozabljena. Nemška grajska gospoda, nekoč precej goste naseljena na Dolenjskem, je rada dajala podložnim slovenskim vasem nemška imena. Kakor drugi graščaki so ravnali v tej stvari menihi. O tem nas uveri izpisek topografskih imen iz stiškega davčnega zapisnika: Kolikor toliko zanimiva utegnejo biti tudi imena podložnikov; zato sem jih pridejal vaškim. Številka poleg imena pomeni koliko zemljišč je imel dotični kmet. Imena in nemška pripomnja konec zapisnika so v izvorniku pisana z gotico, a tu se podajajo z latinico.

Davčni urad temeniški je obsegal leta 1751. tele vasi:

Temmeniz — Miha Supantschitsch (1).

Rubmans dorff oder Radena Vafs — Jurij Gorischekh (1 + koč).

Korenickcha — Mathia Peuez (1), Anton Lessiakh (1), Jensché Nouakh (1), Jury Spendau (2), Mathia Korelz (1), Jensché Surz (1), Adam Strainer (1).

Obtschna oder Gmeindorff — Jacob Lesfiakh ($\frac{1}{2}$), Mathia Sadu ($\frac{1}{2}$), Mathia Oppara ($\frac{1}{2}$), Jensché Jerreckh ($\frac{1}{2}$), Andree Strainer ($\frac{1}{3}$), Andree Suppan ($\frac{1}{2}$).

Gross-Lakh — Jerny Kapporz (2), Jury Wregar (1), Micha Peuz (1), Anton Saye (2 + mlin s 4 tečaji), Jacob Glichá (1), Joseph Tschernagl (1), Matheuf Hotheuar (1), Jury Supantschitsch (1), Joseph Garbez (1), Andree Strainer (1), Jensché Marauz (1), Paule Scheryau (koča), Mathia Strainer (1), Mathia Murgl (1), Matheus Stermalle (2), Andree Essenbergér (1), Jacob gorischekh ($\frac{1}{3}$). Pri poslednjem stoji opomnja: ist in Pattokhambt zu finden.

Prappretsch — Anton Stermalle (1), Joseph Castelz (1), Mathia Supantschitsch (1), Jacob Castigar (1½), Jacob Sierkh (½).

Freychoff — Mathia Stermalle (1), Jenske Jelnikhar (1), Lucas Vonzl (1), Mathia Sadu (1).

Prückchlein. oder Straüne — Jenske Castiger (1), Jenske Surz (1), Anton Surz (1), Gregor Raditsch (1), Jenske Markouitsch (1), Jenske Costelz (1), Anton Castiger (1), Jenske Rostan (1).

Saüffüng oder Schubna — Jacob Hribar (1), Jerny Surz (1), Matheus Mandl (1), Andree Supantschitsch (½), Gregor Kersnar (½), Laure Korren (1), Andree Schnidertschitsch (1), Anton Smolle (½), Micha Primz (½).

Langenacker — Mathia Prewill (1), Jacob Veukh (1), Micha Auen (1), Paule Gerden (1).

Titschü Verch oder Ottischberg — Jacob Lanschitsch (1).

Reswore — Anton Laach (1), Anton Nadigoi (½), Paule Vinograschekh (½), Simon Panzar (1), Mathia Panzer (½), Jenske Planinschekh (1), Gregor Sügur (1), Mathia Sertschan (pašnik), Anton gerdin (1½).

Papptsche — Mathia Galluf (1½), Mathia Surz (1½).

Am Rain — Andree Supantschitsch (1¼), Jenske Fleritsch (1 + mlin s 4 tečaji), Jurij Gollob (1),

Pogenbuch oder Gaber — Jacob Süerkh (1).

Gross-dull — Jenske Wregar (1).

Dull Hribar — Micha Spendau (1 + mlin s 3 tečaji), Matheus Steppez (1), Laurenz Kobler (1 + mlin z 2 tečajema), Andree Kauatsch (1), Anton Steppez (1), Jenske Grossnikh (1), Marco Rust (1).

Paumgarthen — Jenske Medueth (½ + mlin s 1½ teč.), Mathia Stanzl (½ + mlin s 1½ teč.), Martin Markhl (1), Anton Stroin (1).

Unter Temeniz — Jenske Stermalle (1), Anton Raditsch (1), Andree Maach (1), Balte Stermalle (1).

Ober Temmeniz — Jury Schemme (1), Mathia Vaukh (1), Mathia Mandl (1).

Bruedern oder Bratenza — Gregor Laurich (1), Mathia Stermalle (1), Mathia Scheryau (1), Mathia Germauscheg (1), Andreas Illouar ($\frac{1}{3}$).

Ressworscheg — Andree Castelz (1).

Geschiess oder Süella — Anton Castelz (1 + mlin s $\frac{1}{2}$ teč.), Anton Mullich (1).

Eüssenberg — Tomas Castolz ($\frac{1}{2}$), Mathia Stroyn ($\frac{1}{2}$).

Tahl Bey Prinskau — Martin Laach (1).

Pollane ob Prinskau — Jensehe Suppan (1), Paule Vidgoy (1), Jury Schertschan (1), Mathia Saudnikh (1).

Prinsckav — Jacob Schrey (o tem ni povedano, koliko je imel zemlje, utegnil je je imeti $1\frac{1}{4}$, plačeval je davka »Verglichener Massen« 12 gld. in od koč 1 gld.)

Aüchchorn oder Jauar — Laure Prossenikh (1 + mlin na en tečaj), Matheuss Prossenikh (1), Loure Prossenikh, ki je plačeval »Verglichener Massen« 7 gld. 56 kr., Primos Prossenikh (1), Mathia Mükez ($\frac{1}{3}$) »ist nicht zu finden.«

Perou Sellu — Micha Lauritsch (1).

Schachmonstchall — Marco Kuttinar (1), Micha Spendau ($\frac{1}{3}$).

Hinter Forst — Jacob Jchann (1).

Am Gritsch — Anton Kuttinar (1 + mlin z 2 teč.). Andree Kuttinar (1).

Am Graben — Primos Jchann ($\frac{1}{2}$), Mathia Demmez ($\frac{1}{2}$), Anton Petan (1).

Stauden — Joseph Castelz (1), Mathias Strekhl (1), Adam galluff ($1\frac{1}{2}$), Jurij Stermez ($\frac{1}{2}$).

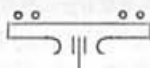
Püschauffdorff — Matheus Prewill (1), Jury tschewullar der alte (1), Matheuss tschewullar (1), Adam Supantschitsch (1), Matheus Anschlauer (1), Jury tschewullar der junge (1).

Radockendorff — Andreas Illouar (1), Andree Stermalle (1), Martin Spendau (1), Gregor Skuffiza (1), Jensehe Dremel (1), Micha Wregar (1), Joseph tschewullar (1), Anton

Johann (1), Marco Supantschitsch (1), Gregor Schniderschitsch (1½), Andreas Jllauar (½), Anton Sadu (1).

Na Brego oder am Rain — Mathia Wregar (1), Andree Surz (1).

Opisani davčni zapisnik sklepa potrdilo: Dass dieses Stift Register dem Stift Sittich gehöre bezeiget meine Förtigung. actum Sittich den 7. Febr: 1754. Poleg samostanskega pečata vtisnjenega v rdeči vosek stoji podpis: P Wilhelm m/p Prof: undt Cammerer zu Sittich. Poslednjih pet stranij sešitka je praznih.

Mali zapiski.

Kdaj je prišel Gruber v Ljubljano? V »Diariu« družbe Jezusove v Ljubljani stoji ob »4. jun. 1768 Sab.« opazka: »P. Gabriel Grueber, Mechanicae experi-primus Professor Labaci hodie advenit«. V »Catalogu Personarum et Officiorum Labac. Collegij S. J. pro An. 1769—1772«, ki je zabeležen v istem dnevniku, se omenja: »P. Gabriel Grueber Prof. Mech.« Leta 1770. je še dostavljeno: »Exh. Dom.« t. j. Exhortator Dominicalis. »Diarium« ljubljanskih oo. jezuitov, završen dne 30. malega srpana 1772, jemlje o. Gabrijela Gruberja le še štirikrat v misel, in sicer vselej meseca grudna (1768—1771), ko se je odtegnil na duhovne vaje — trikrat jih je opravljal s tedanjim semeniškim vodjo (Regens Sem.) o. Maksimilijanom Moravčarjem (Morautscher, Marautscher) vred.

Glasoviti vseznalec o. Gabrijel Gruber se je naselil v Ljubljani torej sredi leta 1768.; a v jezuitskem dnevniku se omenja že leta 1759. neki Grueber, člen Jezusovega tovarštva, ki je z dvema soredovnikoma potoval iz Gorice in eno noč počival v ljubljanskem samostanu; odrinil je nato v Millstadt, kjer naj bi oskrboval bolnike. (29. Oct. 1759 Sabb. Vesperi autem Goritiâ advenerunt Ch. Ch. Schnappauf, Grueber et Pretterhoffer, quorum primus Graccij futurus Coquus, alter Millestadij Infirmarius, zius Judenburgi Sacrista.)

O. Gabrijela Gruberja delovanje v Petrogradu je porabil grof E. A. Salias za snov obširnemu ruskemu romanu »Služitel' Boga«, spisanem seveda v protijezuitskem duhu. Tu povzamem to, kar poroča Salias o Gruberju, predno se je preselil na Rusko: »Postupiv v orden s pjadnadcatilčtnjago vozrasta, on učilsja v jezuitskoj akademii, s uspehom

preodolël vsê filozofskija i bogoslovskija nauki. Vosemnadcati lët on uže bil iskusen v mehanikê, v gidravlikê. Emu bilo poručeno ispravljenje rusla rêki i osuška bolot v okrestnostjah Lajbaha. On bil talantlivij arhitektor, ljubil i znal fiziku, i sam izобрêl mnogo interesnih instrumentov.

Kak mnogie iezuiti, on bil odličnij matematik i prevoshodno znal istoriju. Zanjavšis' himiej, on i v nej sdêlal ne malovažnija otkritija. Vmêstê s têm etot êlovêk bil horošij muzikant i, nakonec, v minutu dosuga, v prazdničnij den', on ljubil zanimat'sja osobim iskusstvom — konditerskim. Pečen'e i konfekti otca-iezuita bili zagadkoj dlja ljudej s tončajšim vkusom.

K doveršeniju vsego, šestidesjatilêtnij iezuit za vsju svoju žizn', ne spêša, po-očeredi, izučil i usvoil sebê sem' jazikov, na ktorih mog ne tol'ko čitat', no i objasnjat'sja. On prekrasno znal jaziki: svoj rodnoj nêmeckij, latinskij, francuzskij, ital'janskij, tureckij, pol'skij i russkij, a zatêm izradno ponimal i arabskij.

Otci ordena Iisusa, posilaja ego v Peterburg, horošo znali, êto za individuum oni posilajut.

Otec Gavriil bil izvêsten ne tol'ko vsemu ordenu, no daže samomu pokojnomu papê Klimentu XIV têm dëjanjem, êto, kogda orden bil uničtožen papskoj bulloj, Gruber bil poslêdnij iezuit, snjavšij s sebja odeždu ordena i jako bi složivšij s sebja obêti obščestva.

On sdêlal eto, kogda vlasti goroda Lajbaha ugrožali emu krêpostju. No zatêm on totčas pokinul predêli Avstrii i javilsja tam, gdê mog snova nadêt' tu že odeždu i predat'sja toj že dëjatel'nosti, a imenno v Polock, gdê ucêlêlo iezuitskoe gnêzdo.

Iz Polocka se je preselil Gruber v Petrograd. I. Vrhovnik.

Schillingovi zvonovi. »Ko zvon doni od vrlega moža spomin« — neizbrisen spomin si je zagotovil generalni vikar, apostolski proto-notar, stolni kanonik in župnik kranjski dr. Ivan Jakob Schilling v letopisih ljubljanske škofije. Dobrotnih naprav, ki je oblagodaryl z njimi toliko žup in cerkva, je skoro brez števila. Zlasti je imel pri srcu šent-petersko župo v Ljubljani. Z ustanovo, ki jo je bil napravil v svoji oporoki dne 20. velikega travna 1752, ji je kupil samostalnost. Istega leta je zadonel v šentpeterskem zvoniku veliki, 36 stotov tehtajoči zvon, oznanjuječi vrlega moža — Ivana Jakoba Schillinga — spomin. Do meseca kimavca 1875 je vabil župljane Sv. Petra o velikih praznikih na službo božjo, a tedaj se je umaknil sedanjemu nadoseminpetdesetstotnemu orjaku. Schillingov zvon je kupila takrat bizoviška soseska in sedaj se oglašá še vedno čil in krepak o slovesnih prilikah iz zvonika sv. Nikolaja v Bizoviku. Na njegovem klobuku so reliefi sv. Petra, sv. križa, Magdalene, Marije z angeli in grb Schillingov. Napis slove: Rev: mus perill: ac clariss: Dnus Joan. Jacobus Schilling SS: Theol. Doct. Prot. Aplicus Exemp

Cathed: Eccles. Labacen: Canonicus, Vic: General. Emeritus Presbyter et Paroch. Crainburgensis jubilatus me F. F. MDCCLII. Zdolaj ob robu teče napis: Existentibus loci vicariis Magro Philp. Jacob Suppan et Franc. Xav. de Schildenfeld Opus me Zacharias Reidt Labaci 1752 (Šentpeterska kronika).

Schilling je prišel na pomoč tudi ljubljanskim jezuitom, ko sta se jim leta 1754. ponesrečila dva zvona: večji, ki je tehtal 36 stotov, in manjši z 8 stoti in 75 funti. Dne 8. velikega travna imenovanega leta so ju spravili malo po 11. uri dopoludne iz zvonika. Manjši ubiti zvon so poprej s kladivi zdrobili v stolpu. Šest volov ju je peljalo k zvonarju Cahariji Reidtu prelit. Dne 20. i. m. okrog 11. ure dopoludne je bil vlit nov veliki zvon za šentjakobsko cerkev; ali zvonar Caharija ni bil vesel svojega izdelka in mu ni obetal dolgega teka; zakaj? Zato, ker ni bilo v kovinski zmesi pravega razmerja med bakrom in kositrom; prvega je bilo preveč. Dne 31. velikega travna krog 8. ure zjutraj so pripeljali s štirimi voli, ki so jim bili rogovi opleteni z vencii, novega velikana, lepo ovenčanega, tehtajočega 37 stotov 50 funtov, do cerkve sv. Jakoba na šolski trg. Za njim je pripeljala dvojica konj manjši prelitii zvon, ki je prav toliko tehtal kolikor njegov prednik. Ob 10. uri ju je krstil tedanji ljubljanski škof Ernest grof Attems ob azistenci kanonikov grofa Lamberga in barona Wolwiza. Po slovesnosti je počakal škof v rektorjevi izbi, dokler niso potegnili velikega zvona v stolp. Ob dveh popoludne se je prvokrat oglasil v treh oddelkih za angeljsko pozdravljenje. Manjši zvon so zvečer z vrta spravili v drugi zvonik. Ob osmih sta nato za-ela oba Mariji na pozdrav. Troški zanja so znašali blizu 850 renških. Plačnik je bil Schilling.

A veliki zvon ni dolgo pel. Zgodilo se je, česar se je bal zvonar. Dne 10. rožnika 1754 zvečer po 9. uri je prihrula nevihta. Ko so ji jezuitski hlapci zvonili, je počil veliki zvon. Dne 1. malega srpana istega leta so ga sneli in spustili iz zvonika. Drugo jutro ob pol šestih ga je iznova prelit Reidt v svoji zvonarni in 4. i. m. je veliki zvon kmalu po 8. uri zjutraj zopet visel na svojem mestu. Pel je opoludne in potem ob štirih o pogrebu mestnega svetovalca soproge gospe Radeskinijevke. Malo dni pozneje pa je zapel »vrlemu možu« — svojemu plačniku naddevetdesetletnemu starčku Ivanu Jakobu Schillingu, ko so ga devali v grob. Schilling je preminil dne 16. malega srpana 1754 ob dveh popoludne. Nagrobnico mu je govoril jezuit o. Anton Maister, prazniški propovednik in predsednik nemške Marijine kongregacije, ob geslu: Dilectus Deo et hominibus, cuius memoria in benedictione erit. (Dnevnik ljublj. jezuitov.)

I. Vrhovnik.

Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko.«

Natisnili J. Blasnikovi nasledniki v Ljubljani